

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Role státní správy v integraci imigrantů na trhu práce

Kristýna Ševčíková

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Kristýna Ševčíková

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Role státní správy v integraci migrantů na trhu práce v České republice

Název anglicky

The Role of State Administration in the Integration of Immigrants into the Labour Market

Cíle práce

Cílem práce bude navrhnout koncept integrace migrantů na trhu práce v České republice. Dílčím cílem práce, který má přispět k naplnění cíle hlavního, je podat přehled o podobě současného stavu integrace cizinců v ČR, popsat integrační politiku, její vznik, vývoj a problémy a zapojení úřadů státní správy do procesu integrace migrantů na trhu práce.

Metodika

Práce bude pojata jako analýza postupu a procesu státní správy v integraci migrantů na trhu práce. Budou analyzovány pracovní podmínky, ekonomické strategie a uplatnění imigrantů. Objektem studia budou konkrétní migranti, kteří by rádi žili v České republice a našli zde pracovní uplatnění. Empirická část bude podložena informacemi z kvalitativního výzkumu získanými především osobními rozhovory s migranty, pracovníky státní správy a odborníky na tuto problematiku. Další technikou sběru dat bude studium dokumentů, domácích i zahraničních periodik, poznatky z odborných přednášek a besed apod.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

Migrace, migrant, trh práce, státní správa, integrace, uplatnění, pracovní podmínky

Doporučené zdroje informací

- BERNARD, Josef, MIKEŠOVÁ, Renata. 2014. Sociální integrace imigrantů na rozhraní mezi dočasnou migrací a trvalým usazením. Sociologický časopis / Czech Sociological Review 50(4): 521-545.
- CASTLES, Stephen a Mark J MILLER. The age of migration: international population movements in the modern world. New York: Guilford Press, c1993. ISBN 0-89862-248-4.
- ČANĚK, Marek. Když chybí politický zájem o rovnoprávné postavení pracovních migrantů a migrantek. Přístupy odboru a inspekce práce v České republice. Migrace online [online]. 2012 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/kdyz-chybi-politicky-zajem-o-rovnopravne-postaveni-pracovnich-migrantu-a-migrantek-pristupy-odboru-a-inspekce-prace-v-ceske>.
- ČANĚK, M. 2012. Když chybí politický zájem o rovnoprávné postavení pracovních migrantů a migrantek. Přístupy odboru a inspekce práce v České republice. Praha: Multikulturní centrum Praha. (<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2324750>).
- DRBOHLAV, Dušan a Zdeněk UHEREK. Reflexe migračních teorií [online]., 1-18 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/ksgrsrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf>.
- GRYGAR, Jakub, Marek ČANĚK a Jan ČERNÍK. Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí: závěrečná zpráva z výzkumu .. Praha: Multikulturní centrum, 2006. ISBN 80-239-7824-1.
- RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, Robert TRBOLA a Ondřej HOFÍREK. Sociální integrace přistěhovalců v České republice. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-023-0.
-

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Radek Kopřiva, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 14. 6. 2016

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 29. 7. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 28. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Role státní správy v integraci imigrantů na trhu práce" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce panu Ing. Radku Kopřivovi, Ph. D. za jeho odborné rady, přínosné informace a ochotu při vedení této diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat za pomoc Mgr. Lence Drdlové a Terezii Galbavé. Poděkování patří také všem respondentům, kteří mi byli cennými zdroji informací a bez jejichž pomoci by tato práce nevznikla. A v neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině a přátelům, kteří mě podporovali během studia, zejména během psaní diplomové práce a byli mi neocenitelnou oporou.

Role státní správy v integraci imigrantů na trhu práce

Souhrn

Současná situace v oblasti přílivu imigrantů vede společnost k častějším diskuzím na téma migrace a problémy s ní spojené. Jedním z hlavních problémů spojených s migrací je právě integrace jednotlivých cizinců na trhu práce. Smyslem diplomové práce „Role státní správy v integraci imigrantů na trhu práce“ je porozumět současnému stavu integrace cizinců na území České republiky a na základě zjištěných faktů podat návrh opatření vedoucích ke zlepšení integračního procesu imigrantů na trhu práce. První část práce v sobě zahrnuje historii migrace a její vývoj v Evropě a ČR, teoretická východiska, legislativní podmínky pobytu a zaměstnávání cizinců a celkový proces státní správy v integraci imigranta. Druhou částí práce je vlastní terénní výzkum mezi respondenty z řad imigrantů a odborníků ze státní správy a neziskových organizací.

Klíčová slova: migrace, imigrant, integrace, trh práce, stát, státní správa, neziskové organizace, Česká republika, uplatnění, pracovní podmínky

The role of State Administration in the Integration of Immigrants into the Labour Market

Summary

One of the most discussed issues in today's society is an increase in cross-border migration and the challenges associated with it. One of the major problems which is connected to migration is the integration of foreigners into the labour market. The diploma thesis "The role of State Administration in the Integration of Immigrants into the Labour Market" aims at understanding of contemporary integration condition of foreigners in the Czech Republic and submits a proposal leading to an improvement of the integration process of immigrants into the labour market at the same time (in accordance with observed facts). The first part of the thesis includes a history of migration and its development in Europe and in the Czech Republic, theoretical foundations, legislative conditions of stay and employment of foreigners and the overall role of State Administration in the integration of immigrants. The second part of the thesis consists of field research among respondents from immigrants and experts from State Administration and non-profit organizations.

Keywords: migration, immigrant, integration, labour market, state, State Administration, non-profit organizations, the Czech Republic, assertion at labour market, working conditions

Obsah

1	Úvod.....	10
2	Cíl práce a metodika	11
3	Teoretická východiska	15
3.1	Vymezení pojmů	15
3.2	Historie pracovní migrace v Evropě	16
3.2.1	Migrační vlna v letech 2015 a 2016.....	17
3.3	Historie pracovní migrace v českých zemích.....	19
3.3.1	Migrační vlna v letech 2015 a 2016 v České republice.....	24
4	Rozdělení migrantů.....	26
4.1	Právní rozdělení migrantů na území České republiky	26
4.1.1	Krátkodobý pobyt do 90 dnů	26
4.1.2	Mezinárodní ochrana	28
4.1.3	Dlouhodobý a trvalý pobyt	30
4.2	Nelegální migrace v České republice.....	34
4.3	Dopady migrace v České republice.....	35
5	Role státní správy v integraci imigrantů	38
5.1	Zákonné podmínky k zaměstnávání cizinců	38
5.2	Podnikání cizinců.....	41
5.3	Správa uprchlických zařízení (SUZ).....	42
5.4	Státní integrační program (SIP)	45
6	Vlastní práce	47
6.1	Žadatelé o mezinárodní ochranu – Skupina č. 1	47
6.1.1	Příjezd do České republiky	48
6.1.2	Správa uprchlických zařízení a Státní integrační program	49
6.1.3	Úřad práce, správní činnosti a integrace na trh práce	51
6.1.4	Neziskové organizace	52

6.1.5	Hlavní nedostatky	53
6.2	Ekonomičtí migranti – Skupina č. 2.....	54
6.2.1	Příjezd do České republiky	54
6.2.2	Úřad práce, správní činnosti a integrace na trh práce	55
6.2.3	Neziskové organizace	57
6.2.4	Hlavní nedostatky	58
6.3	Migranti se snazším přístupem na trh práce – Skupina č. 3.....	58
6.3.1	Příjezd do České republiky	59
6.3.2	Úřad práce, správní činnosti a integrace na trh práce	60
6.3.3	Neziskové organizace	63
6.3.4	Hlavní nedostatky	63
7	Souhrn a koncept návrhu opatření	65
8	Závěr	69
9	Seznam grafů a tabulek.....	71
10	Seznam použité literatury	72

1 Úvod

V souvislosti se základní problematikou přichází Evropská unie s řešením, které by mohlo pomoci s masivností migrace, se kterou se za svoji existenci ještě nesetkala. Pro Českou republiku je zvýšená migrace určitým novým fenoménem, se kterým doposud nemá mnoho zkušeností, jelikož historicky měly české země především emigrační charakter. Emigraci obyvatel zapříčinily především autoritářské politické režimy, které zde vládly. ČR se otevřela světu, a tím i migraci, až po pádu železné opony.

Během poměrně krátké historie samostatné České republiky došlo celkem ke čtyřem milníkům v imigraci. První vlna byla spojena s rozdělením Československa, kdy Slováci začali být na našem území cizinci. Druhým milníkem byl vstup České republiky do Evropské unie. Během těchto let do Česka emigrovaly desítky tisíc obyvatel převážně z bývalého sovětského bloku. Podepsání dohody o schengenském prostoru a volnému pohybu osob uvnitř EU vyvolalo třetí vlnu imigrace a poslední situace je aktuálně zvýšená migrace vlivem válek a krizí na Blízkém východě, Balkánu a Africe.

S blížícím se závazkem splnit povinné kvóty pro přerozdělení uprchlíků nastává i otázka, zda je současný systém integrace imigrantů dostatečně připravený na to, aby pojmul větší množství lidí, než byl doposud zvyklý. Je třeba zjistit, zda stávající legislativa a postup státní správy je efektivní při integraci imigrantů na trhu práce nebo jaké jsou nedostatky v celkovém státním integračním procesu. Tato diplomová práce je deskripcí současného stavu ve státní sféře v integračním procesu imigrantů na trhu práce s ambicí identifikovat jeho hlavní nedostatky.

Diplomová práce je členěna na dva hlavní úseky. První část je složena z cíle práce a metodického postupu použitého při vlastním výzkumu. Následující část obsahuje historický kontext migrace v Evropě i v českých zemích a vývoj migrace na našem území. Další součástí jsou teoretická východiska, která se zaměřují na legislativní podmínky pobytu, zaměstnávání imigrantů a proces postupu státní správy při jejich integraci.

Druhou částí diplomové práce je kvalitativní výzkum provedený mezi imigranty, odborníky z řad státní správy a neziskových organizací. Součástí výzkumné části je také analýza a interpretace výsledků získaných od respondentů. V závěru práce jsou podány návrhy na zlepšení současné situace, které vycházejí z výsledků provedeného výzkumu.

2 Cíl práce a metodika

Cílem této diplomové práce je identifikovat současnou roli státní správy v integraci imigrantů na trhu práce. Na základě zjištěných údajů pak bude hlavním cílem práce navrhnout koncept opatření, která by zlepšila přístupy, postupy a celkový proces integrace cizinců na trhu práce v České republice.

K dosažení stanoveného cíle byl v roce 2016 a začátkem roku 2017 proveden vlastní terénní výzkum, který byl založen na kvalitativních výzkumných metodách osobního polostrukturovaného rozhovoru s imigranty a odborníky na problematiku integrace cizinců na trhu práce.

Respondenti z řad imigrantů byli získáni na základě doporučení z okolí, od pracovníků neziskových organizací a následně i metodou sněhové koule, tzn. „od respondenta k respondentovi“. Během terénního výzkumu se nevyskytly problémy ze stran respondentů, všichni byli ochotní a nápomocní. Jediné překážky nastaly v identifikačních otázkách, ve kterých jeden respondent odmítl hlasový záznam kvůli strachu z identifikace ze stran státních úřadů. Důvodem strachu byl jeho prozatím nelegální pobyt na území České republiky. Z důvodu dodržení etických pravidel terénního výzkumu byl záznam pořízen pouze ve formě písemných poznámek. Rozhovory s respondenty probíhaly ve městech Praha, Brno, Teplice, Děčín, Česká Lípa. Celkový počet respondentů je 16.

Většina respondentů disponovala dostatečnou znalostí českého jazyka na to, aby byli schopni odpovídat na pokládané otázky v češtině. V případech, že dotazovaní nemohli najít správný český ekvivalent ve své odpovědi, byl k dispozici internetový překladač z jejich mateřského jazyka do češtiny. Čtyři respondenti neměli dostatečnou znalost českého jazyka, proto byly rozhovory vedeny cizojazyčně. Jednalo se konkrétně o dva Kubánce, kde byl rozhovor veden ve španělštině, a respondenty z Afghánistánu a Spojených států amerických, kde rozhovor probíhal v angličtině. To však přinášelo různá omezení z důvodu hledání jednodušších slov při dotazování i odpovídání, a proto zde byl k dispozici internetový hlasový překladač, který usnadnil komunikaci oběma stranám. Pro účely této diplomové práce byly výpovědi respondentů s jazykovými potížemi převedeny do českého jazyka.

Pro účely diplomové práce byli respondenti rozděleni do tří základních výzkumných skupin. Rozdělení do skupin bylo provedeno na základě uvedených důvodů emigrace ze své země, důvodů výběru cílové země a aspektech usnadňujících přístup na trh práce v České republice, zejména vzdělání a znalost češtiny v době příjezdu.

První skupinou jsou žadatelé o azyl a mezinárodní ochranu, kteří do ČR přišli z politických důvodů, z důvodů pronásledování nebo života ohrožujících podmínek v zemi odkud pocházejí. Respondentka z Barmy a respondent z Afghánistánu žijí v České republice na základě udělení azylu. Naproti tomu respondenti z Kuby, kteří přicestovali do Česka na konci roku 2016, zatím čekají na vyjádření MV ČR o udělení doplňkové ochrany. Jazyková znalost češtiny u této skupiny byla nízká, což vzhledem k délce pobytu respondentů je pochopitelné. Pouze u respondentky z Barmy byla znalost českého jazyka na komunikační úrovni. U ostatních respondentů byl zvolen cizí jazyk. Pracovní název této skupiny je „Skupina č. 1“

Tabulka č. 1: Seznam respondentů Skupiny č. 1

Jméno ¹	Pohlaví	Věk	Země původu	Délka pobytu v ČR	Povolání	Rozhovor		
						Jazyk	Místo	Délka
Far	žena	37	Barma	7 let	Pracovnice úklidu	ČJ	Online Skype	50 minut
Hamid	muž	33	Afghánistán	1 rok	Pomocná síla na stavbě	ČJ/AJ	Praha	40 minut
María	žena	27	Kuba	2 měsíce	Pracovnice úklidu	ŠJ	Praha	30 minut
Miguel	muž	29	Kuba	2 měsíce	Nezaměstna ný	ŠJ	Praha	30 minut

¹ Jména respondentů byla nahrazena náhodnými jmény ze země původu

Druhou skupinou jsou imigranti, kteří přišli do České republiky převážně z ekonomických důvodů, jelikož v zemi původu nebyli schopni uživit sebe a rodinu na dostatečné úrovni, nebo za účelem podnikání. Jazyková úroveň češtiny byla u respondentů ve většině na komunikační úrovni, v případě krátkodoběji žijících respondentů byl k dispozici online hlasový překladač, který usnadnil komunikaci oběma stranám. Pracovní název skupiny je „Skupina č. 2“

Tabulka č. 2: Seznam respondentů Skupiny č. 2

Jméno ²	Pohlaví	Věk	Země původu	Délka pobytu v ČR	Povolání	Rozhovor		
						Jazyk	Místo	Délka
Alexander	Muž	28	Bělorusko	9 měsíců	Dělník na stavbě	ČJ	Česká Lípa	35 minut
Hai Anh	Muž	51	Vietnam	4 roky	Podnikatel	ČJ	Praha	30 minut
Kristina	Žena	40	Rusko	12 let	Knihovnice	ČJ	Teplíce	50 minut
Oksana	Žena	19	Ukrajina	8 měsíců	Prodavačka	ČJ	Brno	40 minut
Světlana	Žena	67	Rusko	30 let	Pracovnice úklidu	ČJ	Česká Lípa	45 minut
Veronica	Žena	20	Ukrajina	1 rok	Pomocná síla v kuchyni	ČJ	Praha	40 minut

Třetí skupinou jsou migranti, kteří díky svému vzdělání, zemi původu nebo znalostí češtiny měli jednodušší způsob integrace do české společnosti a na trh práce. Jedná se zejména o vysokoškolsky vzdělané osoby a občany Slovenska. Tito respondenti přijeli do ČR z ekonomických důvodů, studijních důvodů nebo v případě respondenta z USA za účelem sloučení rodiny. Pracovní název skupiny je „Skupina č. 3“.

² Jména respondentů byla nahrazena náhodnými jmény ze země původu

Tabulka č. 3: Seznam respondentů Skupiny č. 3

Jméno ³	Pohlaví	Věk	Země původu	Délka pobytu v ČR	Povolání	Rozhovor		
						Jazyk	Místo	Délka
Abdul	Muž	46	Sýrie	29 let	Lékař	ČJ	Teplíce	50 minut
Ganna	Žena	42	Ukrajina	4 roky	Zubařka	ČJ	Online	40 minut
James	Muž	27	USA	1 rok	IT Developer	AJ	Praha	45 minut
Ludvík	Muž	31	Slovensko	6 let	Řidič	ČJ	Praha	55 minut
Petra	Žena	29	Slovensko	5 let	Účetní	ČJ	Praha	55 minut
Vasilij	Muž	25	Ukrajina	1,5 roku	Zubař	ČJ	Děčín	30 minut

Z řad neziskových organizací a odborníků na integraci cizinců bylo osloveno celkem 18 osob a organizací pomocí e-mailové komunikace, z nichž čtyři subjekty souhlasily s osobním rozhovorem. Respondenti z nestátních organizací povolili zveřejnění údajů o své osobě i organizace, pro kterou pracují. Naopak odborníci ze státního sektoru nedali povolení ke zveřejnění identifikačních údajů o sobě a ani zaměstnavateli. Proto jejich jména jsou nahrazena náhodným výběrem českých jmen a název instituce je nahrazen názvem „Státní instituce A“ a „Státní instituce B“.

Tabulka č. 4: Seznam respondentů z řad odborníků a neziskových organizací

Jméno	Věk	Organizace/instituce	Délka rozhovoru
Andrea	29	Poradna pro integraci, z. ú.	40 minut
Anna	25	Arcidiecézní charita Praha	45 minut
Barbora	46	Státní instituce A	40 minut
Jan	51	Státní instituce B	30 minut

³ Jména respondentů byla nahrazena náhodnými jmény ze země původu

3 Teoretická východiska

3.1 Vymezení pojmů

Migrace, tedy přesun obyvatel z jednoho místa na druhé, je jevem, který se vyskytuje již od samého počátku lidské existence. Již od pravěku lidé migrovali za lepšími životními podmínkami, ať se to týkalo lepšího podnebí pro chov domácích zvířat a pěstování rostlin, či utíkali před nepříznivými podmínkami v podobě válek a náboženské perzekuce. „Migrace obyvatelstva je široce podmíněný proces často ovlivněný zejména komplexem vnějších, determinujících faktorů.“ (Drbohlav, Uherek, 2007).

K potřebám této práce je třeba definovat a rozlišit základní pojmy v souvislosti s migrací a integrací:

Azylant – cizinec, kterému byla udělena mezinárodní ochrana v podobě azylu po dobu platnosti tohoto rozhodnutí. V České republice ošetřuje udělování azylu zákon č. 325/1999 Sb. o azylu.

Cizinec – podle českého zákona č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců je cizincem každá osoba, která není občanem České republiky, včetně občanů Evropské unie. Cizinci mají oproti občanům ČR omezenější práva, např.: nemohou volit, být voleni, být vojáky apod.

Imigrant – převzatý pojem ze zahraniční literatury, v překladu „přistěhovalec“. Je možným ekvivalentem k českému slovu cizinec. Podle MV ČR je imigrantem cizinec přicházející do země za účelem dlouhodobějšího pobytu.

Integrace cizinců – jedná se o komplexní proces postupného začleňování cizinců do prostředí české (domácí) společnosti. Tento proces má aspekty v ekonomické, sociální, politické, kulturní či psychologické rovině.

Migrace – přesun jednotlivce či skupiny v určitém geografickém prostoru. S ekonomickou vyspělostí stoupá také míra migrace.

Uprchlík – občan třetí země, kterému byl udělen statut uprchlíka na základě Ženevské úmluvy⁴. V České republice je tato osoba označována jako azylant.

Vízum – druh povolení, které na základě uvedených podmínek opravňuje držitele ke vstupu na území jiného státu. (MV ČR 2016, MZV ČR 2016)

⁴ Úmluva o právním postavení uprchlíků ze dne 28. července 1951, ve znění Newyorského protokolu ze dne 31. ledna 1967, publikována pod č. 208/1993 Sb.

3.2 Historie pracovní migrace v Evropě

S hojnější pracovní migrací v Evropě se setkáváme až v průběhu 20. století. Garson a Loizillon (2003) dělí pracovní migraci druhé poloviny 20. stol. na čtyři hlavní migrační periody.

1. Bezprostředně po skončení druhé světové války

Pro toto období je charakteristický návrat vymístěných osob do místa původu a přemísťování osob jiné národnosti do země původu dle nově určených hranic. Dalším typickým znakem tohoto období je nedostatek pracovní síly způsobený válkou, který se státy a firmy snažily řešit najímáním imigrantů z periferií Evropy a z bývalých kolonií.

2. Ekonomická krize

Druhé období začíná polovinou 70. let, kdy nastala tzv. ropná krize. Evropské státy se snažily omezit počet imigrantů a naopak snížit navyšující se počet domácích nezaměstnaných, což v konečné fázi omezilo pracovní migraci, ale navýšilo ostatní migrace, např. migraci spojenou se slučováním rodin, a neregulární migrace. Neregulární migrace pak měla za následek zvyšování zaměstnávání migrantů „na černo“.

3. Diversifikace zdrojových a cílových zemí

Proměna cílových a zdrojových zemí započala na konci 80. let. Tehdy se proměnily tradiční emigrační země, jako byly např. Irsko, Španělsko, Portugalsko a Itálie, v imigrační a naopak tradiční imigrační země, jako Velká Británie nebo Francie, se staly zeměmi emigračními. Imigranti pocházeli nejen ze zemí bývalých kolonií, ale i z dalších zemí (převážně subsaharské Afriky a Asie) a jejich motivace se výrazně změnilo oproti předchozím obdobím. Motivačními faktory byly kromě lepších pracovních podmínek i regionální konflikty, což mělo za následek zvýšený počet žadatelů o azyl.

4. Návrat pracovní migrace s preferencí kvalifikovaných pracovníků a dočasné práce

V 90. letech se opět vrací klasický koncept pracovní migrace, který je spojen zejména s nedostatkem kvalifikované síly, např. v sektoru zdravotnictví a informačních technologií, a dále i poptávce po nekvalifikované pracovní síle na dočasné zaměstnání v sektoru zemědělství či stavebnictví. Nově zde vzniká i zvýšená poptávka po ženách – imigrantkách do služeb v domácnostech. Výrazné proměny v migraci jsou způsobeny také rozpadem Sovětského svazu a otevřením hranic obyvatelům východní a střední Evropy (Hofírek, Nekorjak, 2008, s. 3-4).

5. Nejvýraznějšími událostmi je pak rozšiřování Evropské unie o další členské státy, kterých je aktuálně 28 k roku 2016. Dalším spouštěčem migračních vln je Schengenská smlouva⁵, do které se plně zapojilo 22 členských států EU⁶ a tři evropské státy, které součástí EU nejsou, a to Island, Norsko a Švýcarsko. Výjimku v Schengenu mají státy Irsko a Velká Británie, které sice jsou členskými státy Evropské unie, ale v rámci smlouvy uplatňují pouze rámec bezpečnosti a justice, zatímco celní a hraniční kontroly si ponechaly (Schengen – Aktuální stav, 2016).

3.2.1 Migrační vlna v letech 2015 a 2016

Velmi specifická situace nastala v Evropě v posledních dvou letech, kdy se výrazně zvýšil počet žadatelů o azyl především ze zemí Středního východu a Subsaharské Afriky. Důvodů zvýšeného počtu uprchlíků⁷ je několik. Na oficiálních stránkách Evropského parlamentu se uvádí zejména probíhající válka Islámského státu na Středním východě, hlavně v Sýrii, Iráku a Afghánistánu. Podle zástupců Visegradské čtyřky⁸, zejména maďarského premiéra Viktora Orbána a slovenského předsedy vlády Roberta Fica, jsou uprchlíci povětšinou ekonomičtí migranti, kteří přicházejí do Evropy za lepším životem, za vidinou vyššího výdělku a lepším sociálním statusem. Extrémní nárůst ekonomických migrantů je dán i dezinformacemi uváděnými nelegálními převaděči, kteří slibují uprchlíkům, že se o ně Evropa postará a vydělají si zde pro ně nepředstavitelné množství peněz za extrémně krátkou dobu. (Kubátová, Bednářová, 2015). Toto tvrzení představitelů Visegradské čtyřky vyvrací OSN. Podle Andreje Mahecice z Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky neexistují oficiální čísla vyjadřující procentuální podíl ekonomických migrantů, právě naopak, tři čtvrtiny uprchlíků pochází právě z oblastí válečných zón, zejména ze Sýrie (51 %), Afgánistánu (14 %) a Eritrei (8 %). Podle dostupných dat z Eurostatu (2016) v roce 2013 žádalo o azyl v Evropské unii 434 160 žadatelů, v roce 2014 se počet žadatelů zvýšil na 562 680, v roce 2015 toto číslo vzrostlo na 1 322 825

⁵ Smlouva o Schengenském prostoru byla podepsána v roce 1985 pěti zeměmi: Francií, Západním Německem, Belgií, Lucemburskem a Nizozemím. Vstoupila v platnost v roce 1995, kdy se k pěti zakládajícím členům připojily Portugalsko a Španělsko. Další rozšíření pak probíhalo v letech 1997 (Itálie, Rakousko), 2000 (Řecko), 2001 (Dánsko, Finsko, Island, Norsko, Švédsko), 2007 (Česká republika, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko a Slovinsko) a 2008 (Švýcarsko)

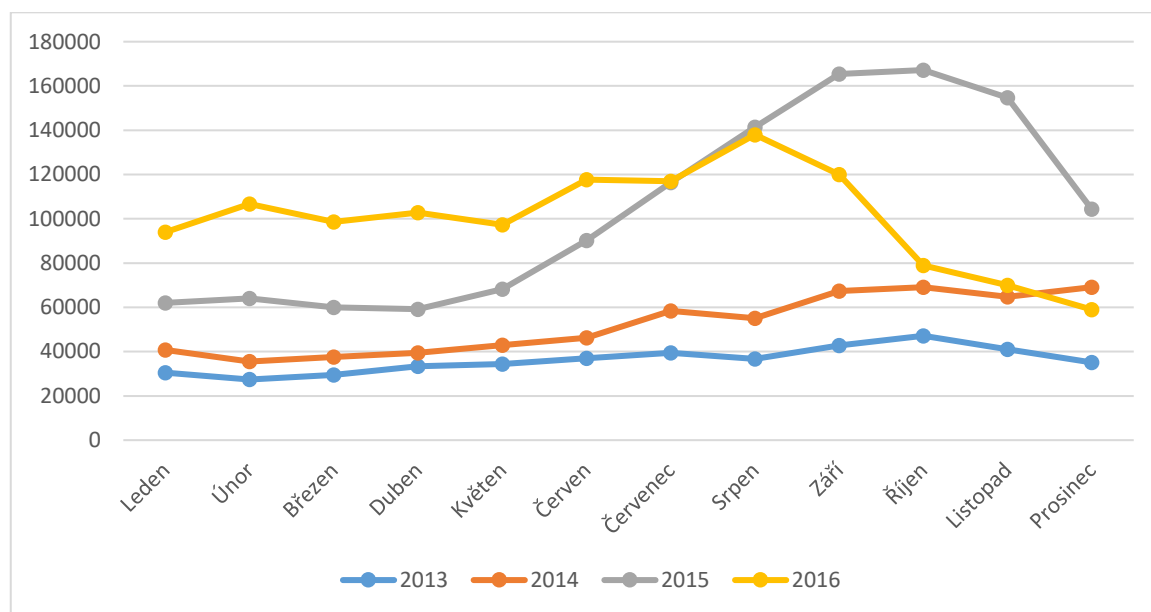
⁶ Státy EU, které podepsaly všechny body Schengenské dohody: Belgie, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Itálie, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemí, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko

⁷ Dle tzv. Ženevské úmluvy z roku 1951 je uprchlík definován jako „osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo odmítá vzhledem ke shora uvedeným obavám, ochranu své vlasti“

⁸ Visegradská čtyřka, neboli V4, je sdružení států: České republiky, Slovenska, Polska a Maďarska

žadatelů a do konce roku 2016 požádalo o azyl v Evropské unii 1 258 865 žadatelů, což je o téměř 64 000 žadatelů méně než v roce 2015. Vývoj počtu žadatelů o azyl je znázorněn v grafu č. 1.

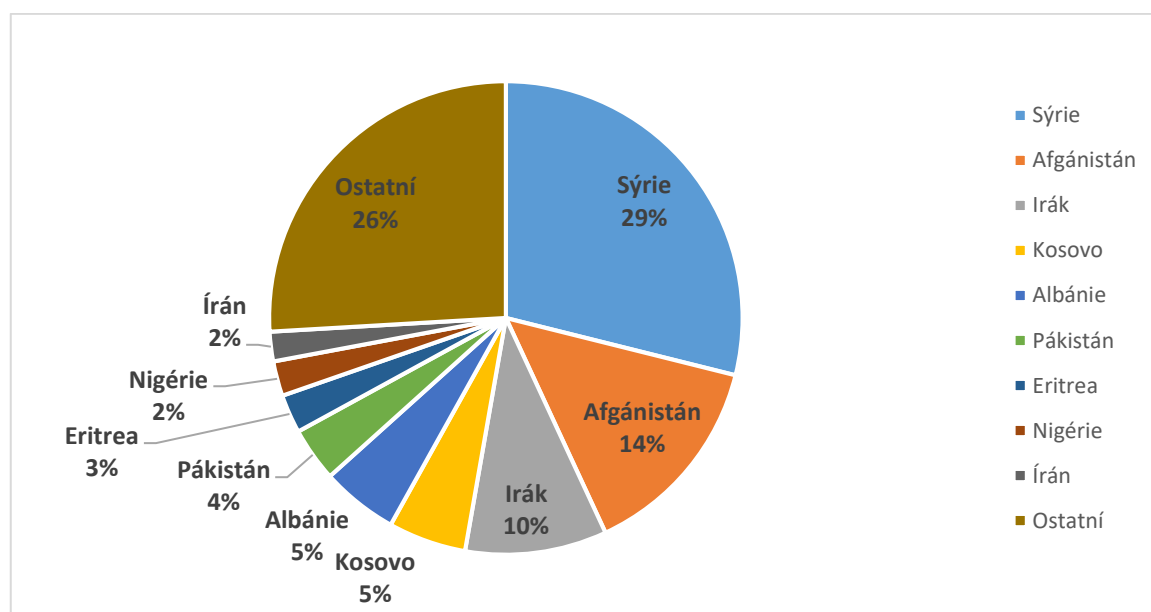
Graf č. 1: Vývoj počtu žadatelů o azyl v EU 01/2013 – 12/2016

Zdroj: Eurostat, dostupné z <http://ec.europa.eu/eurostat/>

V grafu č. 2 je možné vidět národnostní složení žadatelů o azyl v roce 2015. Z grafu je patrné, že největší procento migrantů je ze zemí Středního východu, tzn. 59 % (734 300 žadatelů).

Graf č. 2: Národnostní složení žadatelů o azyl v EU v roce 2015

Zdroj: Eurostat, dostupné z <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>

3.3 Historie pracovní migrace v českých zemích

Historie pracovní migrace na území České republiky – Čechy, Morava a Slezsko – se značně liší od vývoje celkové evropské pracovní migrace. Od 19. století do 90. let 20. století patřilo území dnešní České republiky spíše k vystěhovaleckému státu. Lidé emigrovali do zahraničí nejčastěji z důvodu náboženského či politického útlaku. Vedle toho však také odcházeli za živobytím řemeslníci, obchodníci a umělci. Dle Baršové a Barši (2005) lze migraci na českém území rozdělit do dvou základních období, a to migrace do roku 1989 a migrace po roce 1989.

1. Migrace do roku 1989

Toto období se vyznačuje značnými emigračními vlnami, které do 19. století způsoboval především náboženský útlak a během 19. století až počátkem 20. století politické a ekonomické vlivy. Kromě odchodů za hranice habsburské monarchie a do zámoří lidé migrovali i v rámci státu do málo osídlených a z vojenského hlediska nepřiliš zajištěných částí říše. Tyto migrace však byly způsobeny regulací státu, který si touto vnitřní kolonizací zabezpečil hranice (srov. Baršová, Barša, 2005, s. 206-209).

První větší emigrační vlnu zažila habsburská monarchie v počátcích 20. století, kdy jenom do 1. světové války emigrovalo na jeden milion Čechů, převážně do Dolních Rakous, USA a Německa. To vše podpořilo i zrychlení zaoceánské dopravy či dokončení hlavních vlakových tratí v Evropě. Návratnost emigrantů do západní části monarchie do počátku 1. světové války dosáhla až 30 %, díky čemuž se prohloubily sociální problémy spojené s migrací.

V letech 1918–1920 přišla první návratová vlna emigrantů způsobená ukončením 1. světové války. V roce 1922 přijal československý stát podrobný vystěhovalecký zákon, který mimo jiné reguloval také najímání mimoevropskými i evropskými zeměmi, tudíž dočasnou pracovní migraci. Najímání dělníků mohlo probíhat jen se svolením státního úřadu a pouze výjimečně, skrze zprostředkovatelny práce. Roku 1928 byl přijat zákon č. 39/1928 Sb., který měl ochránit domácí pracovní sílu před konkurencí. Byla to reakce státu na nastávající ekonomickou krizi v souvislosti s politicko-ekonomickou situací v sousedních státech (srov. Drbohlav, 2010, s. 21-22). Podle tohoto zákona zaměstnavatelé museli žádat o povolení k zaměstnávání cizinců, které mohlo proběhnout pouze, pokud to připustí stav domácího trhu, pokud nebylo možné získat domácí sílu, pokud to hospodářské zájmy anebo pokud pro to mluvily to

zvláštní důvody. Za nelegální zaměstnávání hrozila zaměstnavateli pokuta 10 000 Kč a trest v podobě jednoho měsíce ve vězení (srov. Baršová, Barša, 2005, s. 213-214).

Druhou velkou emigrační vlnu způsobila Mnichovská dohoda a nacistická okupace v březnu roku 1939. Bezprostředně po přijetí dohody se restriktivní opatření ještě přiosťřila. „Zvláště se zhoršilo postavení uprchlíků, kteří museli nově žádat o povolení k pobytu. Těsně před vytvořením Protektorátu Čechy a Morava bylo na území českých zemí vládním rozhodnutím stanoveno, že imigranti jsou povinni opustit Československo na základě příkazu vyššího státního úředníka“ (Drbohlav, 2010, s. 22).

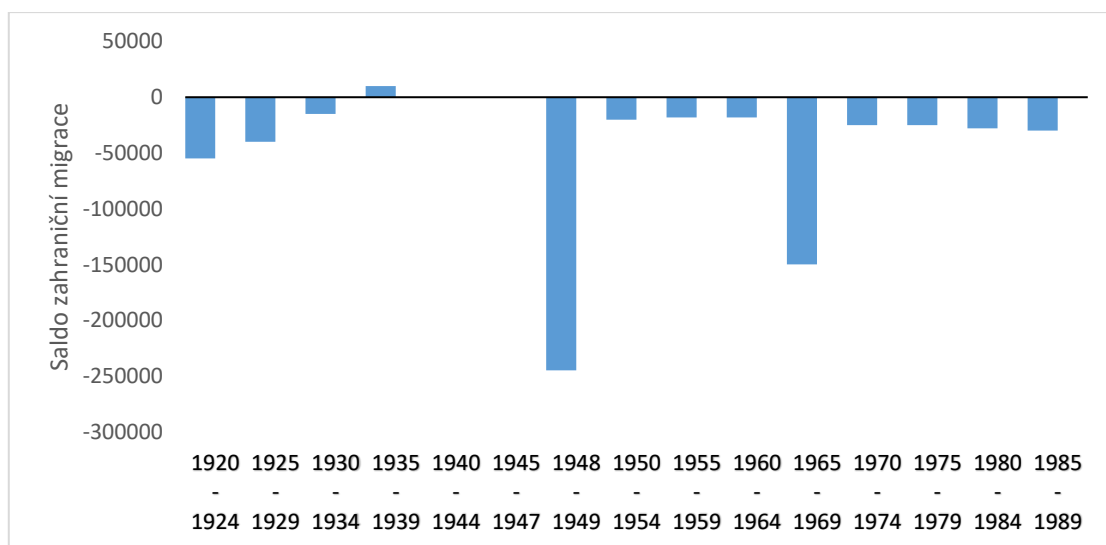
Třetí emigrační vlnu způsobil konec 2. světové války a návrat asi 130 tisíc reemigrantů, z nichž největší skupinou bylo 33 tisíc Volyňských Čechů. Dále se přistěhovalo kolem 21 tisíc převážně Slováků ze Sedmihradska z Rumunska a v letech 1946–1947 okolo 12 tisíc bulharských zemědělců, kteří byli součástí dosídlování českého a moravského pohraničí. Zvláštní skupinou imigrantů jsou řečtí političtí uprchlíci, kteří odešli z Řecka z důvodu občanské války, a Československo jim poskytlo politický azyl. Jednalo se o skupinu nejméně 14 tisíc řeckých uprchlíků, kteří se usídlili převážně na severní Moravě. Zpočátku se předpokládalo, že jejich pobyt na území Československa bude pouze dočasný do doby, než skončí občanská válka v Řecku; většina z těchto azylantů zůstala v Československu dlouhodobě (srov. Drbohlav, 2010, s. 23-24). Mezi lety 1945–1947 se ze Slovenska do oblastí vylidněných po Němcích přistěhovalo odhadem 17 tisíc Romů, kteří tak učinili převážně na základě náborových akcí. Romská migrace však poté, již ne v takové míře, pokračovala jako spontánní proces i jako úředně řízený rozptyl (Baršová, Barša, 2005, s. 216-217).

Nástup komunistické strany k moci spustil vlnu emigrace nejenom v českých zemích, ale i zemích sovětského bloku. Díky izolaci od západního světa měla emigrační vlna téměř výlučně pouze nelegální charakter. Opuštění státu bez úředního povolení bylo nezákonné s trestem okamžité ztráty československého, resp. českého státního občanství a s několikaletým trestem vězení (srov. Drbohlav, 2010, 25-26).

Poslední emigrační vlnu způsobilo částečné uvolnění hranic v srpnu 1968. Odhady hovoří, že mezi roky 1968–1972 emigrovalo z Československa na 127 tisíc osob. Většinu emigrantů tvořili převážně mladí lidé s průměrným věkem 35 let. Mezi hlavní cílové země patřily Rakousko, Německo, USA a Kanada. Avšak určit přesné rozložení emigrantů dle destinací nelze vzhledem k nedostatku dat a ilegálního charakteru migrace (Drbohlav, 2010, s. 26).

Díky vyšší emigraci než imigraci přichází v polovině 70. let československá vláda s diskuzí o nedostatku pracovních sil, zejména v průmyslu, jelikož průmysl nestačil plnit své pětileté plány. Proto přichází parlament s návrhem aktivnější imigrační politiky, kde důležitou roli sehrála dočasná imigrace především učňů a dělníků z ostatních socialistických zemí. Vysílající země zároveň počítaly s tím, že jejich pracovníci načerpají v zahraničí zkušenosti, které pak využijí v domácí ekonomice (srov. Hofírek, Nekorjak, 2008, s. 7). V rámci internacionální pomoci přicházeli dělníci nejenom ze zemí sovětského bloku, ale i z Vietnamu, Kuby, Mongolska, Angoly či Severní Korey. Největší zastoupení zde měli Poláci zejména v příhraničních oblastech ve sklářském, textilním a hutním průmyslu. Mezi největší mezivládní dohody v oblasti internacionální pomoci patří bezesporu dohoda s Vietnamskou socialistickou republikou v roce 1979, kdy na základě dohody přicestovalo do Československa v následujících letech 8 700 vietnamských žáků a 23 300 praktikantů a stážistů. Další významnou skupinou zaměstnávanou v Československu na základě mezivládních dohod byli občané Kuby. Mezi roky 1978–1989 bylo přijato kolem 23 tisíc kubánských občanů (srov. Drbohlav, 2010, s. 27-29). V grafu č. 3 je vidět migrační saldo českých zemí od konce roku 1920 do pádu železné opony v roce 1989. Z grafu jsou patrné dvě největší emigrační vlny, jak je popsáno výše, a to v letech 1948–1949 a 1965–1969. V těchto letech odešlo z českých zemí bezmála 400 tisíc obyvatel. Z grafu je patrné, že české země měly výrazně emigrační charakter, kromě jediného období, a to v letech 1935–1939, kdy se do tehdejšího Československa přistěhovalo na 10 000 obyvatel.

Graf 3: Migrační saldo českých zemí 1920-1989

Zdroj: Baršová, Barša, 2005, s. 205-221

2. Migrace po roce 1989

Česká republika prošla na přelomu 80. a 90. let transformacemi, které se dotkly téměř všech sfér politického, ekonomického a společenského života. Tyto změny se dotkly i trhu práce a migrace. „Politické změny v letech 1989–1990 měly zásadní dopad na zahraniční migraci. České země, a především Praha, se v devadesátých letech stávají stále více cílem nejen dočasné pracovní migrace, ale i trvalého přistěhovalectví“ (Baršová, Barša, 2005, s. 219). Hlavními mezníky v tomto období pro migraci obyvatelstva byly pád „železné opony“ v roce 1989, rozdělení Československa a vznik samostatné České republiky v roce 1993 a vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004.

První etapa souvisela bezprostředně s politickými změnami po roce 1989. To způsobilo především návratovou migraci, která skončila v roce 1992 zvýšenou československou migrací, spojenou s rozdělením Československa. Po rozdělení žilo na území České republiky kolem 50 tisíc cizinců s povoleným pobytem, z toho přibližně 30 tisíc s trvalým pobytem a 20 tisíc s dlouhodobým pobytem (Baršová, Barša, 2005, s. 219). Zároveň se však ukončovaly dohody z dob socialismu např. s Vietnamskou socialistickou republikou v roce 1990. Usnesením vlády č. 274/1990 došlo k jednostrannému ukončení této dohody s tím, že Vietnamci zde dokončí své závazky v souladu s těmito dohodami a navrátí se zpět do své země (Hofírek, Nekorjak, 2008, s. 7). Vzhledem k tomu, že nebylo možné zajistit dokončení všech pracovních závazků v souladu s uvedeným usnesením č. 274/1990, poskytla vláda ČSFR v roce 1992 vietnamské straně humanitární pomoc ve výši 400 mil. Kčs na vytvoření nových pracovních míst pro vystěhované vietnamské pracovníky, kteří museli předčasně ukončit svůj pracovní poměr v československých organizacích a vrátili se zpět do své vlasti (Boušková, 2005 cit. podle Hofírek, Nekorjak, 2008, s. 7). Od vzniku samostatné České republiky v roce 1993 lze podle Pořízkové (2008) rozdělit migrační fáze do tří období.

První fáze v letech 1993–1996

Toto období se vyznačuje liberálním přístupem k příchodu cizinců na území České republiky. Zaměstnanost cizinců byla regulována prostřednictvím pracovních povolení a cizinci žádající o pracovní povolení byli nájímáni především na pozice, které

domácí uchazeči odmítali. Zaměstnávání cizinců bylo jednodušší vzhledem k nízké míře nezaměstnanosti, proto se politika zaměstnanosti cizinců zaměřovala především na zaplnění dočasného nedostatku pracovních sil v segmentech trhu práce, které pro domácí obyvatelstvo nebyly příliš atraktivní. V této fázi se ani neseťkáváme s výraznou integrací cizinců na trhu práce, jelikož jejich zaměstnávání mělo povětšinou jen dočasný charakter.

Druhá fáze v letech 1997–1999

Druhá fáze je označována také jako období restrikce, kdy se zavedla celá řada opatření zpřísnujících podmínky pobytu a zaměstnání na území České republiky. To bylo podmíněno především zvyšující se mírou nezaměstnanosti, uvědomění si dlouhodobých dopadů nelegální migrace a také snahou splnit požadované podmínky ke vstupu do Evropské unie. Sjednocení s předpisy Evropské unie se stalo pro příslušné státní úřady politickou prioritou, a proto se plně vyčerpávala činnost státních úřadů, což mělo za následek odsunutí vytváření národní migrační strategie (Baršová, Barša, 2005, s. 223). Jedním z opatření, jež regulovalo zahraniční zaměstnanost, byla například dohoda mezi vládami České republiky a Ukrajiny v únoru 1997. Touto dohodou byly stanoveny roční kvóty pro zaměstnávání Ukrajinců na základě pracovního povolení, které snížily počet vydaných pracovních povolení o 40 %. Počet Ukrajinců na území České republiky však výrazně neklesl, neboť velká část z nich pouze změnila typ ekonomické aktivity na živnostenské podnikání a přesunula se do oblastí nelegálního zaměstnávání (Pořízková, 2008, s. 10). V tomto období byl přijat Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky, který výrazně ztěžoval pobyt cizincům na našem území (Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 66).⁹

Třetí fáze v letech 1999 – současnost

Poslední období je charakteristické vývojem migrační a integrační politiky České republiky a kontrolované a řízené migrace. V tomto období byly vypracovány a schváleny významné dokumenty, které položily základ migrační a integrační politice. Jde o Zásady koncepce integrace cizinců na území České republiky schválené roku 1999 a Koncepci integrace cizinců na území České republiky přijatá v roce 2000. Tato fáze

⁹ Zákon o pobytu cizinců rozlišuje přechodný a trvalý pobyt cizinců. Aktuální novelizace zákona č. 326/1999 Sb. proběhla 19. 9. 2016.

je charakteristická také výrazným zvýšením legislativní činnosti v oblastech vymezování podmínek vstupu, pobytu, setrvání a výkonu ekonomické činnosti cizinců na našem území (Pořízková, 2008, s. 10-11).¹⁰ V roce 2003 zahájilo Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky (dále jen MPSV) projekt „Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“, jehož cílem bylo přilákat na český trh práce kvalifikované pracovníky. V tomto období začíná být podporována trvalá pracovní migrace, která už není pouze o získání pomocných a málo kvalifikovaných dělníků, ale také o uvědomení si možných důsledků demografického vývoje, změnou požadavků na dovednosti a znalosti pracovníků a nedostatkem domácí pracovní síly v některých sektorech trhu práce (Pořízková, 2008, s. 11). Kvůli harmonizaci s podmínkami vstupu do Evropské unie v roce 2004 se migrační a integrační politika musela v mnohém podřídít podmínkám přijetí. K dalšímu významnějšímu kroku došlo 21. 12. 2007 podpisem Schengenské smlouvy prezidentem České republiky Václavem Klausem. Schengenskou smlouvou se zrušily kontroly na vnějších hranicích a v březnu 2008 i na mezinárodních letištích v zemích Schengenského prostoru (Machotková, 2008).

3.3.1 Migrační vlna v letech 2015 a 2016 v České republice

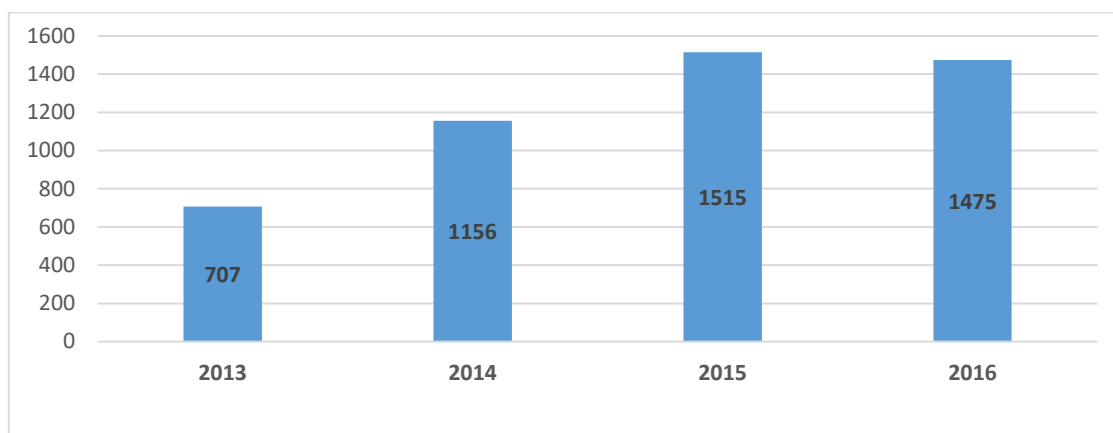
V souvislosti s nárůstem počtu žadatelů o azyl v zemích Evropské unie v letech 2015 a 2016¹¹ vzrostl mírně počet žadatelů o azyl i v České republice ze zemí Středního východu a Balkánského poloostrova. V grafu č. 4 je znázorněn vývoj počtu žadatelů o azyl od roku 2013, kdy o azyl zažádalo 707 cizinců, v roce 2014 o azyl zažádalo již 1 156 osob (Strategie migrační politiky České republiky, MVČR 2015), v roce 2015 1 515 žadatelů a v roce 2016 počet žadatelů mírně klesl na 1 475 osob (Eurostat, 2016, Český statistický úřad, 2017).

Tato čísla jsou však v počtu celkových žadatelů o dlouhodobý či trvalý pobyt v České republice desetinná. Podle Českého statistického úřadu podalo v roce 2015 žádost o trvalý či dlouhodobý pobyt 15 639 žadatelů a do prvního pololetí roku 2016 podalo žádost 12 629 cizinců.

¹⁰ Zákon č. 325/1990 Sb., o azylu, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

¹¹ Viz Kapitola 1.1.1 Historie migrace v Evropě

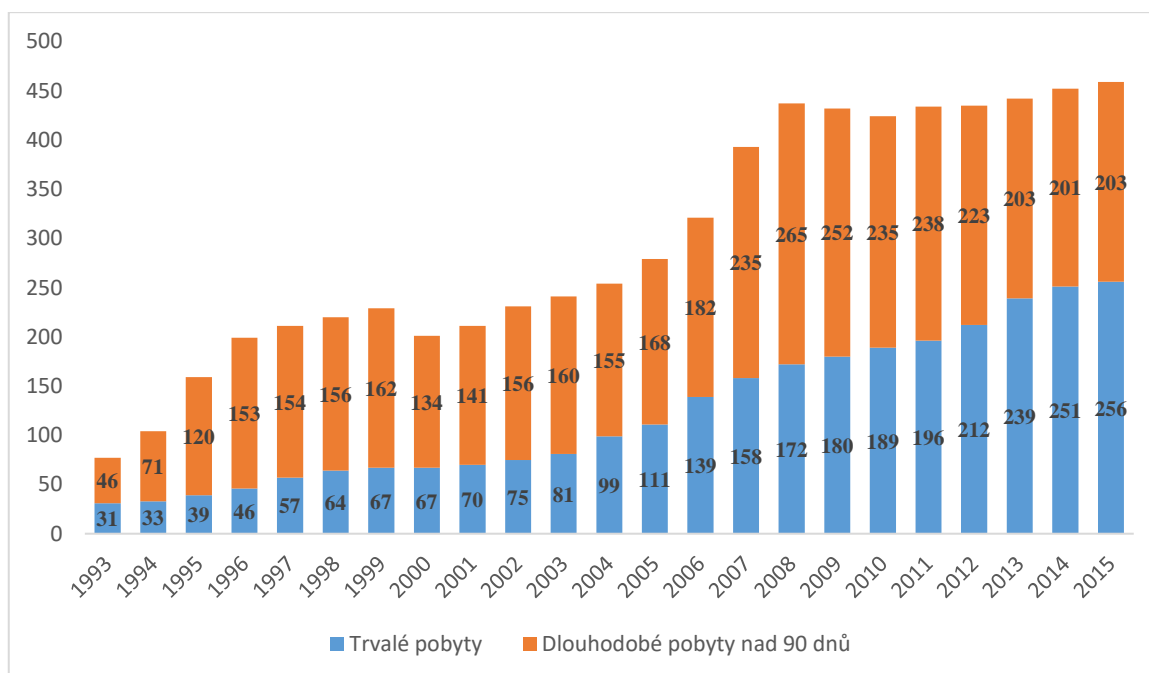
Graf č. 4: Počty žadatelů o azyl v ČR v letech 2013 – 2016

Zdroj: Strategie migrační politiky České republiky, MVČR 2015, s. 11; Eurostat 2016

V následujícím grafu č. 5 je zobrazen vývoj počtu cizinců podle typu pobytu v České republice. Od roku 1993 do roku 2015 vzrostl počet cizinců na našem území o 382 tisíc, z toho 157 tisíc cizinců s dlouhodobým pobytem nad 90 dnů a 225 tisíc cizinců s trvalým pobytem. K těmto číslům je však třeba ještě připočítat cizince, kterým bylo uděleno státní občanství, a tudíž se již do této skupiny nepočítají. Od roku 1999 do 2016 získalo státní občanství 54 608 cizinců, z toho nejpočetnější skupinou byli občané Slovenské republiky (46,6 %) a Ukrajiny (15 %) (Chytil, 2016).

Graf č. 5: Vývoj počtu cizinců podle typu pobytu v letech 1993-2015 (v tis.)

Zdroj: Český statistický úřad, dostupné z <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>

4 Rozdělení migrantů

4.1 Právní rozdělení migrantů na území České republiky

Problematika právního rozdělení je velice složitá a je upravována jak zákony České republiky, tak i nařízenými ze strany Evropské unie a Rady Evropy. Z legálního pohledu může cizinec na území České republiky pobývat na základě čtyř právních předpisů. Těmito předpisy jsou:

- Maastrichtská smlouva¹²
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 810/2009 ze dne 13. července 2009 o kodexu Společenství o vízech (vízový kodex)
- Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu
- Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců

4.1.1 Krátkodobý pobyt do 90 dnů

Občané EU a ES

Svoboda pohybu a pobytu osob na území EU je základním aspektem občanství Unie, které bylo zavedeno Maastrichtskou smlouvou v roce 1992. Jednou z velkých inovací, které Maastrichtská smlouva přináší, je zavedení evropského občanství, které občané získávají navíc ke státní příslušnosti jednotlivých států. Každý občan, který má státní příslušnost členského státu, je zároveň občanem Unie. Tímto občanstvím se Evropanům uděluje mimo jiné i právo svobodně se pohybovat a pobývat v rámci Společenství. Jejich skutečné provedení v právních předpisech EU však nebylo tak jednoduché: Nejprve znamenalo postupné odstranění vnitřních hranic podle Schengenské dohody, zpočátku pouze v několika členských státech. V současnosti jsou ustanovení upravující volný pohyb osob především součástí směrnice 2004/38/ES o právu občanů EU a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států (Maastrichtská smlouva o Evropské unii 1993).

¹² Maastrichtská smlouva – Smlouva o Evropské unii byla podepsána v Maastrichtu dne 7. února 1992 a vstoupila v platnost dne 1. listopadu 1993. Maastrichtská smlouva změnila předchozí evropské smlouvy a vytvořila Evropskou unii spočívající na třech pilířích: Evropských společenstvích, společné zahraniční a bezpečnostní politice (SZBP) a policejní a soudní spolupráci v trestních věcech (SVV). Smlouva zavádí evropské občanství, posiluje pravomoci Evropského parlamentu a zakládá hospodářskou a měnovou unii (HMU). Dále nahrazuje EHS Evropským společenstvím (ES).

Občané třetích zemí, kterých se netýká vízová povinnost

Bezvízový styk pro občany třetích zemí¹³ se vztahuje pouze k pobytu do 90 dnů bez jakékoliv výdělečné činnosti. V případě zájmu vykonávat na území České republiky zaměstnání, podnikání či jinou výdělečnou činnost je zapotřebí požádat o schengenské krátkodobé vízum za účelem zaměstnání.

Bezvízový režim má pro různé skupiny zemí rozdílné podmínky. Dvě podmínky, v rámci cestovních dokladů, jsou pro všechny země stejné:

- Cestovní doklad cizince nesmí být starší než 10 let
- Cestovní doklad cizince musí být platný nejméně 3 měsíce po opuštění ČR / schengenského prostoru (MZV, 2016)

Seznam zemí bez vízové povinnosti je stanoven Nařízením Rady (ES) č. 539/2001 v platném znění a je společný pro všechny země Schengenského prostoru. Pro tyto cizince je pravidlo dovolené doby pobytu 90 dní v době 180 dnů, které lze čerpat podle potřeby, ale nelze přesáhnout legálně tuto dobu pobytu. V případě překročení 90 dní je občan povinen požádat o jiný druh pobytu příslušný úřad v místě svého bydliště.

Občané zemí s vízovou povinností

Do této kategorie spadají občané, kteří nesplňují výše uvedená kritéria pro vstup do Schengenského prostoru z hlediska státní příslušnosti země původu¹⁴. Výčet zemí, jejichž občané mají vízovou povinnost, se řídí nařízením (ES) č. 539/2001 ve znění nařízení (ES) č. 2414/2001 a nařízení (ES) č. 453/2003 (tj. ve státech schengenského prostoru).

Občané těchto zemí jsou povinni ohlásit místo svého pobytu příslušnému oboru cizinecké policie, a to nejpozději do 3 dnů od vstupu na území České republiky. V případě, že cizinec přijíždí za účelem dlouhodobého nebo trvalého pobytu, má povinnost svůj příjezd ohlásit ve stejné lhůtě také na MV ČR, kde zároveň splní svoji povinnost s odevzdáním svých biometrických údajů. Cizinec předkládá cestovní doklad a přihlašovací lístek a zároveň,

¹³ Plný výčet třetích zemí bez vízové povinnosti je k dispozici na:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/kratkodobe_vizum/seznam_statu_jejichz_obcane_nepodlehaji/index.html

¹⁴ Plný výčet zemí, na jejichž občany se vztahuje vízová povinnost pro vstup do ČR k dispozici na:
http://www.mzv.cz/moscow/cz/viza_a_konzularni_informace/volby_2010/seznam_statu_jejichz_obcane_potrebuji_do_1/index.html

v případě zájmu cizinecké policie, může být pořádán o předložení svého cestovního zdravotního pojištění.

Pro vstup do schengenského prostoru, a tím i do ČR, musí cizinec z třetích zemí, na kterého se vztahuje vízová povinnost, splnit tyto podmínky:

- Mít platný cestovní doklad, který ho opravňuje ke vstupu na území cílové země, který byl vydán v posledních deseti letech a je zároveň platný tři měsíce po předpokládaném opuštění země
- Mít platné krátkodobé/dlouhodobé vízum, případně trvalý pobyt
- Zdůvodnit účel a podmínky pobytu
- Mít dostatečné prostředky pro obživu¹⁵
- Nejsou považováni za hrozbu pro veřejný pořádek, vnitřní bezpečnost, veřejné zdraví nebo mezinárodní vztahy kteréhokoliv z členských států, zejména nejsou osobami, jimž má být podle vnitrostátních databází členských států odepřen vstup ze stejných důvodů (MV ČR, 2016)

4.1.2 Mezinárodní ochrana

Žádost o mezinárodní ochranu může v České republice podat každý cizinec, který je ve své zemi původu pronásledován, a může mu být přidělen statut azylanta nebo doplňková ochrana. Správní řízení ve věci udělení mezinárodní ochrany spadá pod Ministerstvo vnitra ČR. Řízení je zahájeno podáním Žádosti o udělení mezinárodní ochrany (dále jen „žádost“), čímž cizinec projeví vůli, ze které je zřejmé, že hledá v ČR ochranu před pronásledováním nebo vážnou újmu ve své zemi původu. Cizinec je povinen dostavit se do přijímacího střediska do 24 hodin od podání žádosti, kde mu budou sděleny podrobnější informace, a cizinecká policie zajistí nezbytné identifikační údaje¹⁶.

Na základě důvodů uvedených v žádosti a posouzení příslušných orgánů je pak udělen cizinci buď azyl, nebo doplňková ochrana. Ministerstvo vnitra v žádosti posuzuje, zda byl žadatel pronásledován ve své zemi z důvodů:

¹⁵ Dostatečnými prostředky se myslí prostředky jak na dobu předpokládaného pobytu, tak na návrat do své země původu nebo na průjezd do třetí země, ve které je zaručeno jejich přijetí, nebo jsou schopni si tyto prostředky legálním způsobem opatřit. Dostatečné prostředky jsou stanoveny § 13 zákona č. 326/1999 Sb. a liší se podle délky pobytu.

¹⁶ V rámci zajištění identifikačních údajů je žadateli o mezinárodní ochranu odebrán platný cestovní doklad, otisky prstů, pořízení obrazového záznamu a v případě nutnosti i zdravotní prohlídka.

- Pohlaví
- Národnosti
- Náboženství
- Uplatňování politických práv a svobod
- Rasy
- Příslušnosti k sociální skupině
- Pro zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož občanství má, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, ve státě jeho posledního trvalého bydliště (Žadatelé o mezinárodní ochranu, 2015)

Azyl

Pravidla pro vydání statusu azylanta si Česká republika určuje sama a je udělován na dobu neurčitou. V případě uprchlíků je postup odlišný, řídí se Úmluvou o právním postavení uprchlíků (1951) a k ní se vázícího Newyorského protokolu (1967), tzv. Ženevskou úmluvou. Statut azylanta vydává MV ČR na základě výše posouzených ohrožení a udělí je těm žadatelům, kterým hrozí pronásledování v zemi původu. Dalším důvodem může být sloučení rodiny s příslušníkem, kterému již byl udělen azyl v České republice, nebo humanitární důvody, které nejsou právně vymahatelné a záleží pouze na posouzení Ministerstva vnitra. (MV ČR, 2015)

Doplňková ochrana

V případě nedostatečných důvodů k udělení azylu, může MV ČR udělit žadateli tzv. doplňkovou ochranu. Ta je udělena žadateli na dobu určitou, pokud dostatečně prokáže, že v případě návratu do země původu mu hrozí nebezpečí uložení nebo vykonání trestu smrti, mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání, dále kdyby se návratem do vlasti ocitl ve vážném ohrožení života nebo lidské důstojnosti v situacích mezinárodního nebo vnitřního ozbrojeného konfliktu, nebo pokud by vycestování cizince bylo v rozporu s mezinárodními závazky České republiky. Dále může být doplňková ochrana udělena rodinným příslušníkům osob, které již doplňkovou ochranu v ČR obdrželi (MV ČR, 2015; Sdružení pro integraci a migraci 2015).

4.1.3 Dlouhodobý a trvalý pobyt

Přechodný pobyt občana EU a rodinného příslušníka, který sám občanem EU není

Stejně jako u krátkodobého pobytu do 90 dní platí i zde dohoda o schengenském prostoru a právo na volný pohyb občana EU. Pro cizince, kteří plánují setrvat na území ČR delší dobu, je možnost podání žádosti o přechodném pobytu občana EU. Toto potvrzení není ze zákona povinné, ale je v mnohých případech výhodnější ho vlastnit, například při komunikaci s úřady a dalšími orgány státní správy. Potvrzení vydává na žádost OPC OAMP¹⁷ ve většině případů na počkání po předložení cestovního dokladu/průkazu totožnosti a potvrzení o ubytování.

Rodinný příslušník občana EU, který sám občanem EU není, musí podat na příslušném úřadě oficiální žádost. S žádostí zároveň dokládá cestovní pas, doklad o zdravotním pojištění, doklad o zajištění ubytování, dvě fotografie a doklad, že je skutečně rodinným příslušníkem občana EU. Náležitosti jsou stejné jako u předchozích žádostí. Po dobu trvání přechodného pobytu jsou možné osobní kontakty s úředním pracovištěm, na které byla žádost podána (MV ČR, 2017).

Trvalý pobyt občana EU a rodinného příslušníka, který sám občanem EU není

U občanů EU stačí k povolení k trvalému pobytu nepřetržitý pobyt minimálně 5 let na území České republiky a podání žádosti, která musí obsahovat cestovní doklad, dvě fotografie, doklad o zajištění ubytování a doklad potvrzující splnění podmínky pěti let nepřetržitého pobytu na území ČR.

U rodinných příslušníků občanů EU, kteří však občany EU nejsou, stačí k vydání povolení pouze dva roky nepřetržitého pobytu a alespoň jeden rok být rodinným příslušníkem. Dokumenty nutné k žádosti jsou stejné jako u občana EU (MV ČR, 2017).

Dlouhodobý pobyt pro občana třetích zemí

Dlouhodobý pobyt je určen těm občanům, kteří jsou občany třetích zemí, pobývají na území ČR na základě víza k pobytu nad 90 dnů a hodlají pobývat na území ČR po dobu delší

¹⁷ OPC OAMP = Oddělení pobytu cizinců Odbor azylové a migrační politiky

než jeden rok. Zároveň musí trvat stejný účel pobytu, kromě sloučení rodiny, vědců a cizinců pracujících na území ČR na základě modré karty.¹⁸ Žádost se podává přímo na MV ČR.

Druhy dlouhodobého pobytu za účelem:

- Studia
- Vědeckého výzkumu
- Zaměstnání
- Povolání
- Sloučení rodiny

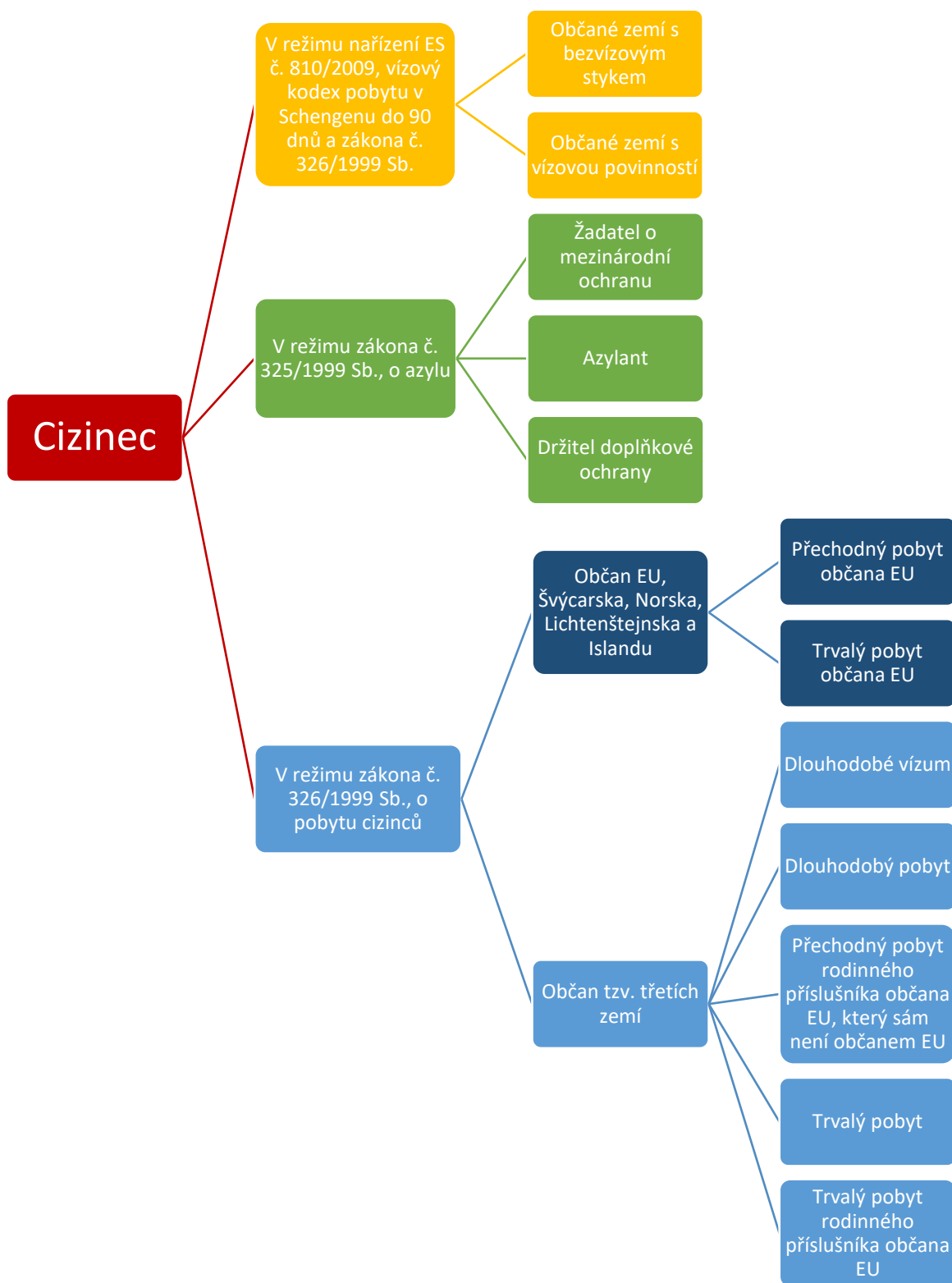
Žádost o dlouhodobý pobyt je cizinec povinen podat nejdříve 120 dnů před skončením předchozího druhu pobytu a nejpozději v den skončení současného povolení. Žádost je nutné podat osobně na MV ČR, u prodloužení dlouhodobého pobytu již osobní účast nutná není (MV ČR, 2017).

Trvalý pobyt pro občany třetích zemí

Povolení k trvalému pobytu může žadatel podat po pěti letech nepřetržitého pobytu na území ČR. Do nepřetržitého pobytu se nezapočítává doba, kdy je cizinec vyslán zahraničním zaměstnavatelem na území ČR, doba strávená zaměstnáním závislým na střídání ročních období nebo zaměstnáním, které je vykonávané za stravu nebo kapesné, a doba strávená při odnětí svobody. V rámci podání žádosti musí žadatel předložit cestovní pas, dvě fotografie, splnění podmínky pěti let nepřetržitého pobytu, doklad o zajištění ubytování, prostředků k pobytu, doklad o zkoušce z českého jazyka a výpis z rejstříku trestů.

¹⁸ Modrá karta = druh pracovního povolení, popsáno v kapitole 4.1 Zákonné podmínky zaměstnávání cizinců

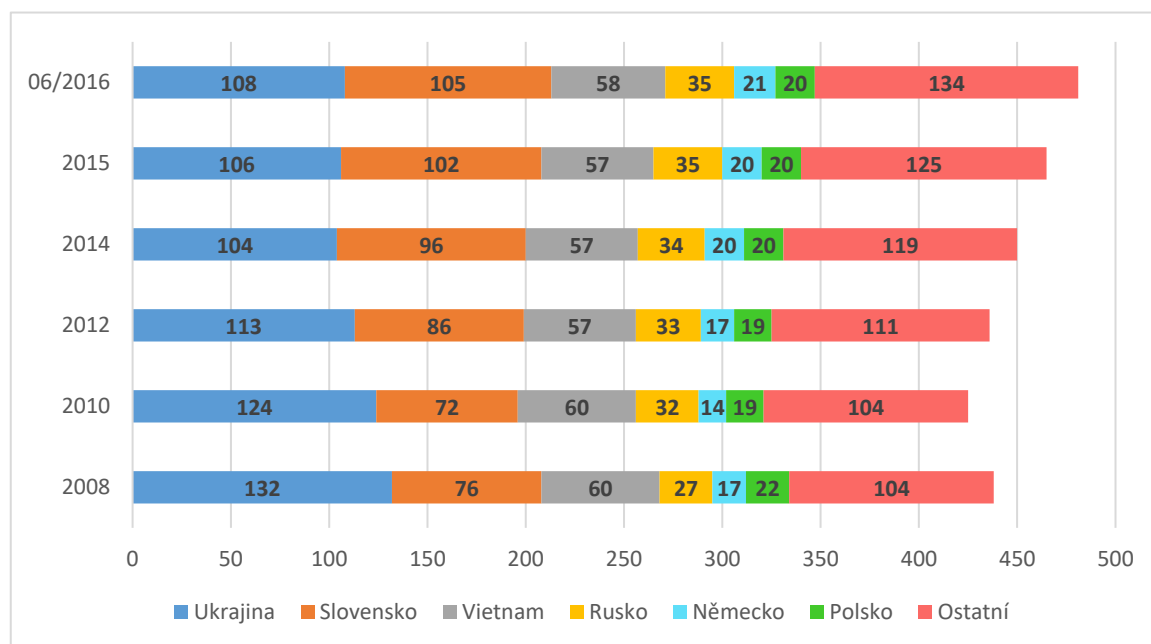
Graf č. 6: Možné typy pobytů cizinců na území ČR

Zdroj: Z vlastních zdrojů, zákon č. 325/1999 Sb., zákon č. 326/1999 Sb., nařízení ES č. 810/2009

Na grafu č. 7 je podle dat z Českého statistického úřadu¹⁹ znázorněno národnostní složení cizinců žijících v ČR na základě trvalého²⁰ nebo přechodného pobytu²¹. Mezi lety 2008 a první polovinou roku 2016 vzrostl počet cizinců na území ČR o 42 626 osob. Dlouhodobě lze sledovat úbytek občanů Ukrajiny z původních 132 tis. na 108 tis. osob (-19 %). Naopak se v České republice zvyšuje počet obyvatel Slovenska, a to ze 76 tis. v roce 2008 na 105 tis. v roce 2016 (+38 %). Počet občanů Vietnamu, Ruska, Německa a Polska nezaznamenal mezi sledovaným obdobím výraznější pokles nebo růst. Naopak se zvyšuje počet ostatních národností, ze zemí EU jsou to nejčastěji občané Bulharska, Maďarska, Rumunska a Itálie, kde nárůst byl oproti roku 2008 o bezmála 50 %. Z ostatních zemí se pak největší růst zaznamenal u občanů Běloruska (+16 %), Indie (+103 %), Kazachstánu (+53 %), Spojených států amerických (+23 %) a Srbska (+162 %). Naopak výrazný úbytek cizinců v ČR byl ze zemí Bosny a Hercegoviny (-18 %), Makedonie (-13 %), Moldavska (-53 %), Mongolska (-30 %), Srbska a Černé Hory (-93 %) a Uzbekistánu (-29 %). (Český statistický úřad, 2016)

Graf č. 7: Národnostní složení cizinců v ČR

Zdroj: Český statistický úřad, dostupné z <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-v-cr-bez-azylantu>

¹⁹ V datech jsou zahrnuti cizinci s trvalým a přechodným pobytem v České republice

²⁰ O trvalý pobyt se podle MVČR může zažádat občan EU, který splňuje 5 let nepřetržitého pobytu na území ČR nebo je příslušníkem občana EU, který již trvalý pobyt má, v tomto případě stačí pouze 2 roky nepřetržitého pobytu (v rodinném svazku musí být v době zažádání o trvalý pobyt déle než jeden rok). Pro cizince ze třetích zemí platí podobná pravidla jako pro občany EU.

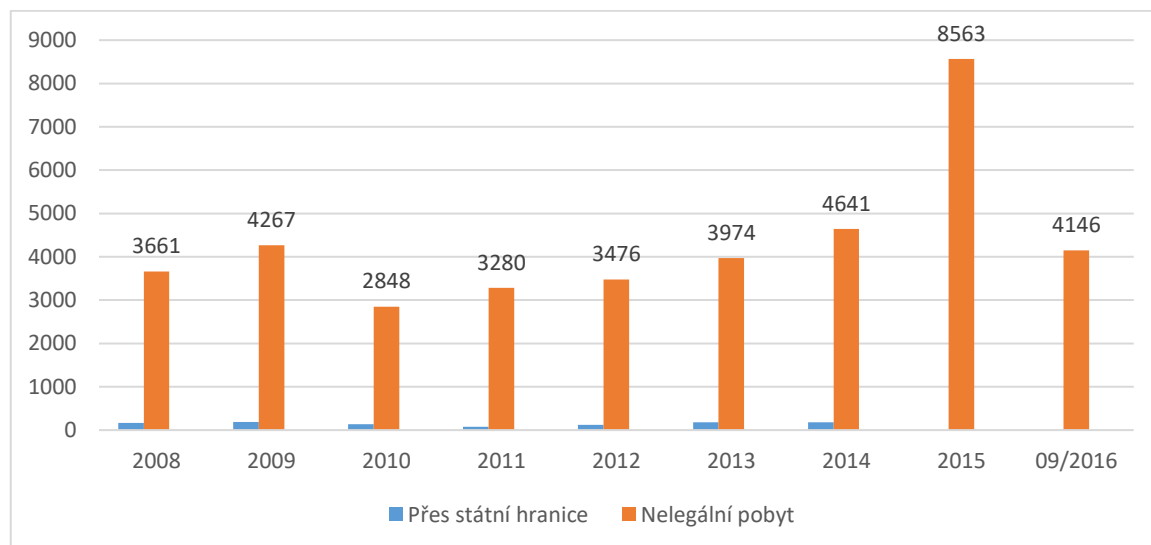
²¹ Podle MVČR je přechodný pobyt určen pro cizince, kteří jsou občany některého ze států Evropské unie a také pro cizince, kteří nejsou ze zemí Evropské unie, ale jsou rodinnými příslušníky občana EU. Přechodný pobyt se vydává za účelem pobytu na území České republiky po dobu delší než 3 měsíce. Podmínkou vydání přechodného pobytu je, že daný cizinec v minulosti nijak neohrozil bezpečnost státu, ani nijak nenarušil veřejný pořádek. Potvrzení o přechodném pobyte je dobrovolné a vydává se na žádost občana EU.

4.2 Nelegální migrace v České republice

V dnešní době je zahraniční pracovní síla nezbytnou součástí pracovních trhů většiny vyspělých států. Podle Drbohlava (2008) lze předpokládat, že většina ekonomických aktivit migrantů je provozována legálně, ale nelze pominout fakt, že v mnoha vyspělých zemích existuje „šedá ekonomika“, která sice je z většiny tvořena příslušníky daného státu, ale jsou do ní zapojeni i migranti. Proto nelze chápat nelegální pracovní aktivity migrantů jako příčinu „šedé ekonomiky“, ale jako její součást. V zemích, kde je společností neformální ekonomika široce tolerována, lze předpokládat i vyšší pravděpodobnost nelegálního zaměstnávání migrantů.

V grafu č. 8 je vidět vývoj nelegální migrace do České republiky v letech 2008–2014. Na první pohled je patrný výrazný úbytek v počtu nelegální migrace mezi roky 2009 a 2010, což je dle Ministerstva vnitra ČR dáno především globální ekonomickou krizí, která zasáhla i Českou republiku v letech 2009–2014. Vysoký nárůst počtu nelegálních migrantů bylo zaznamenán v roce 2015, kdy v porovnání s předchozím rokem vzrostl počet imigrantů o 3 922 osob (tj. nárůst o 54,2 %). Z pohledu státní příslušnosti zadržených migrantů převládají občané ze třetích zemí, a to 8 163 osob (tj. 98,1 % z celkového počtu zadržených). Nejvíce cizinců pak pocházelo právě ze Sýrie (2 016 osob, tj. 24,7 %), druzí byli občané Ukrajiny (1 224 osob, tj. 14,9 %), ti ale většinou překračují povolenou dobu pobytu, na kterou jim bylo dáno povolení. Na třetí místo se zařadili občané Kuvajtu (588 osob, tj. 7,2 %), kdy většina jezdí do ČR na lázeňský pobyt a nevycestují v době platnosti pobytu. Dále jsou to občané Afghánistánu (583 osob, tj. 7,1 %) a Iráku (403, tj. 4,9 %).

Graf č. 8: Vývoj nelegální migrace cizinců v ČR

Zdroj: Český statistický úřad, dostupné z https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_nelegalni_migrace

Boj s nelegální migrací je pro Český stát jednou z priorit migrační politiky. Mezi nejvýznamnější kroky, kterými se snaží omezit neoprávněné aktivity imigrantů na území České republiky je i např. postupné navyšování pokut pro zaměstnavatele za nelegální zaměstnávání migrantů či zavedení povinnosti pracovního povolení i pro společníky z řad cizinců v právnických osobách (Drbohlav 2010, s. 47).

4.3 Dopady migrace v České republice

Demografické dopady migrace

Mezinárodní migrace, zejména z méně vyspělých zemí východu do vyspělých zemí západu, bývá často spojována s demografickým vývojem cílových zemí migrantů. Díky klesající porodnosti ve vyspělých státech, a s tím spojené stárnutí populace, si mnohé západní země slibují od migrace určité doplnění mezer v populaci. Očekávají snížení, či dokonce úplnou náhradu demografických ztrát a doplnění nedostatku lidí v produktivním věku na trhu práce. To se však ukazuje jako mylné. Migrace může doplnit mezery na trhu práce, dokonce i udržet samotný počet obyvatel, nikdy však nedokáže udržet existující demografické struktury, čímž nemůže zabránit stárnutí populace ve vyspělých zemích.

Situace v Česku je podobná situaci v ostatních vyspělých státech. Současná úroveň migrace pokrývá demografické ztráty obyvatelstva. Do roku 2002 byl přírůstek populace v České republice jak přirozený, tak i migrační v záporných číslech. Mezi lety 2002 a 2006 zaznamenalo Česko mírný přírůstek obyvatel, zejména díky migraci, přirozený přírůstek obyvatel byl stále v záporných hodnotách. Od roku 2007 se prudce zvedla migrace o více než 100 % oproti roku 2006 a přirozený přírůstek obyvatel také dosáhl vyšších kladných hodnot oproti předchozím rokům. Tento trend vydržel s mírnými poklesy a vzrůsty až do současnosti. Stárnutí populace to však přes veškeré předpoklady nezastavilo (Drbohlav, 2010 s.112–113).

Ekonomické dopady migrace

Příchod pracovních migrantů i emigrace domácí pracovní síly má jednoznačně silný determinační charakter jak na zemi domácí, tak na zemi cílovou. Aktuálně zvýšený příliv potenciální pracovní síly ze zahraničí s sebou nese možné posílení trhu práce v České republice, kde se v současné době nedostává pracovníků, jak těch kvalifikovaných, tak i nekvalifikovaných. Navzdory všeobecnému předpokladu ekonomických pohnutek imigrantů,

je třeba na současnou situaci pohlížet i v pozitivnějším smyslu, obzvláště ve smyslu využití potenciální pracovní síly ve prospěch růstu ekonomiky České republiky.

Postavení migrantů v české ekonomice, potažmo i na trhu práce, je ovlivněno především z velké části významem, který je zahraničním pracovníkům na trhu práce přisuzován. Jedná se zejména o nekvalifikovanou pracovní sílu, která mezi migranty v České republice převažuje. V období hospodářské recese se proto finanční krize nejvíce dotkne právě sektoru práce s nízkými kvalifikačními požadavky, který vykonávají z velké části zahraniční pracovníci, a jsou proto zdrojem zátěže pro českou ekonomiku. Naopak v době hospodářského růstu jsou cizinci významnou vzpruhou na trhu práce, jelikož zaplňují ponejvíce ty pracovní pozice, které občané ČR odmítají nebo pro ně nejsou dostatečně atraktivní (Trbola, Rákoczyová, 2010, s. 22-23). V současné době je meziroční růst české ekonomiky vyšší než průměr států Evropské unie, čímž se česká ekonomika řadí na první příčky mezi růstem HDP, mírou inflace i rekordně nízkou nezaměstnaností. Nezaměstnanost ČR je v rámci států EU 28 nejnižší a dosahuje pouhých 3,5 %²², což je hluboko pod průměrem Unie, který činí v průměru 8,5 %²³ (ČTK 2017, Český statistický úřad 2017). Tento ekonomický aspekt má za následek poptávku po pracovní síle, které se zde nedostává, mezi migranty.

Trh práce

Trh práce je tvořen komplexem vztahů mezi nabídkou pracovníků a poptávkou po nich. Na straně nabídky je nejdůležitější demografický potenciál, který je tvořen především skupinou obyvatel v produktivním věku 15–64 let. Na straně poptávky je pak klíčový rozsah pracovních míst, který souvisí s výkonností, strukturou a orientací ekonomiky. Pro současnou situaci na trhu práce v ČR je důležitá velikost skupiny obyvatel v produktivním věku, tj. mezi 15–64 let. Pokud by se počítal pouze přirozený přírůstek obyvatel, tj. natalita²⁴, pak by počet lidí v produktivním věku rapidně klesal již od 80. let 20. století. Díky migraci a trvalému usazování cizích státních příslušníků počet osob v této skupině je relativně vyvážený, avšak v důsledku aktuální ekonomické situace začíná být počet těchto osob pro český trh práce nedostačující (Drbohlav 2010, Český statistický úřad 2017).

²² Český statistický úřad k lednu 2017

²³ ČTK k lednu 2017

²⁴ Natalita neboli porodnost je demografický ukazatel počtu narozených dětí na 1000 obyvatel.

Jak již bylo předestřeno výše, v kapitole Dopady migrace v ČR, největší vliv mají migranti z hlediska dopadů na českou ekonomiku v sektoru trhu práce. Je třeba si nejdříve ujasnit základní společensko-názorové smýšlení, které spočívá v názoru, že cizinci „kradou“ českým občanům práci (Drbohlav 2010, s. 110–111). Je tomu právě naopak, cizinci zaplňují mezery na trhu práce, které jsou pro domácí pracovníky neatraktivní, ať již z hlediska náročnosti práce, tak i z finanční stránky věci. Proto se mnozí čeští zaměstnavatelé uchylují k nabízení pracovních pozic jak migrantům zde v ČR, tak i pořádají náborové akce přímo v zemích s levnější pracovní silou (Hofírek, Nekorjak 2008).

5 Role státní správy v integraci imigrantů

„Funkce orgánů státní správy jsou obecně vymezeny jako aplikace zákonů, provádění státní politiky a sledování státních zájmů“ (Trbola 2009, s. 27). Ve věcech integrace imigrantů je tak aplikace zákonů a státní politiky vymezena již výše jmenovanými zákony o možnostech pobytu cizinců²⁵ a zároveň pro účely této práce také zákonem č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti²⁶.

Stát reguluje vstup cizinců na trh práce, kromě výše zmíněné legislativy, také úřady práce, které mají ve své kompetenci vydávání pracovního povolení cizincům ze třetích zemí. Od vstupu České republiky do EU v roce 2004 se význam úřadů práce při regulaci zahraniční zaměstnanosti zeslabil volným pohybem pracovních sil v rámci Evropské unie, jelikož občany EU není možné regulovat či znevýhodňovat jejich postavení. Regulace se tak týká pouze občanů ze třetích zemí.

Na postavení cizinců na trhu práce působí stát také nepřímo, zejména legislativou, jež umožňuje agenturní zaměstnávání. Tato forma zaměstnávání je hojně využívána právě cizinci, kteří jsou kvůli tomu na trhu práce vytlačováni do marginálních pozic, a zvyšuje se tím jejich nestabilita a nejistota plynoucí z rizika propouštění či nedodržování pracovně-právních předpisů. Agenturní zaměstnávání cizinců s sebou nese i riziko snadného zneužívání cizinců, kteří vlivem svých omezenějších jazykových schopností nemají dostatečnou vyjednávací schopnost (Rákoczyová, Trbola, 2010, s. 25).

5.1 Zákonné podmínky k zaměstnávání cizinců

Občané Evropské unie a Evropského společenství

Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti se týká zaměstnávání občanů Evropské unie a Evropského společenství²⁷ a jejich rodinných příslušníků, kteří nepotřebují povolení k zaměstnání pouze v § 87 a § 98. Na občany EU se vztahuje Maastrichtská smlouva, popsána výše, a Lisabonská smlouva²⁸, která novelizovala některé aspekty zaměstnávání občanů EU v členských zemích. Od vstupu České republiky do EU již proto nejsou občané EU, EHP

²⁵ Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu, zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců, Nařízení EP a - ES 810/2009

²⁶ Jedná se konkrétně o část čtvrtou Zaměstnávání zaměstnanců ze zahraničí, § 85 - § 103

²⁷ Mimo občany EU se jedná o občany Švýcarska, Lichtenštejnska, Norska a Islandu.

²⁸ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství začala platit 1. prosince 2009.

a Švýcarska bráni z hlediska zákona o zaměstnanosti jako cizinci, čímž mají volný vstup na český trh práce. Pro výkon svého zaměstnání nepotřebují povolení a jejich zaměstnavatel má vůči ÚP pouze oznamovací povinnost (Pořízková, 2008, s. 12).

Občané třetích zemí, kterých se netýká vízová povinnost

V případě občanů třetích zemí, kterých se týká povolení k zaměstnání, se pak postupuje podle zákonů č. 500/2004 Sb., Správního řádu, zákonu č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti v platném znění a zákonu č. 436/2004 Sb., o správních poplatcích v platném znění. Žádosti o povolení k zaměstnání cizince vyřizuje příslušný úřad práce podle místa výkonu práce (MPSV ČR).

Migrační a azylová politika České republiky spadá pod jurisdikci Ministerstva vnitra ČR v oblasti vstupu a pobytu cizinců na území České republiky a mezinárodní ochrany. Ministerstvo dále zajišťuje legislativní rámec a zprávy o situaci v oblasti migrace (MV ČR, 2014).

Zaměstnanecká karta

Zaměstnanecká karta je nový druh dlouhodobého pobytu pro cizince, jehož účelem je zaměstnání, je ve formě plastové karty a opatřena biometrickými údaji o dané osobě. Je vydávána MV ČR²⁹ Odborem azylové a migrační politiky. Cizinec, který kartu obdrží, je oprávněn pobývat na území ČR a zároveň zde pracovat na pracovní pozici, na niž byla karta vydána, nebo pracovat na pracovní pozici, ke které byl udělen souhlas OAMP MV ČR. Karta nahrazuje vízum k pobytu nad 90 dní za účelem zaměstnání, dlouhodobé vízum a zelenou kartu, která se přestala vydávat k 24. 6. 2014.

Zaměstnanecká karta je určena cizincům všech států světa s výjimkou občanů EU, EHP a Švýcarska a jejich rodinných příslušníků, kteří sami občany EU, EHP a Švýcarska nejsou, ale mají pobytovou kartu rodinného příslušníka. Je vydávána nejčastěji na dobu, kdy podle smlouvy trvá pracovně-právní vztah, nanejvýše však po dobu dvou let s možností dalšího prodloužení. Lhůta pro rozhodnutí o vydání zaměstnanecké karty je zpravidla 60 dnů od podání žádosti, ve složitějších případech se pak jedná až o 90 dnů.

²⁹ Na základě zákona 326/1999 Sb. o pobytu cizinců a 500/2004 Sb. správního řádu

Držitel karty může během svého pobytu změnit zaměstnání či pracovat na více pracovních místech najednou. Veškeré změny je povinen neprodleně hlásit na MV ČR a zažádat o povolení o změně a čekat na její schválení.

K žádosti je cizinec povinen předložit:

- Platný cestovní doklad
- Doklad o zajištění ubytování v době trvání pobytu na území ČR
- Dvě aktuální fotografie
- Doklad potvrzující splnění požadavků opatření Ministerstva zdravotnictví ČR před zavlečením infekčního onemocnění

V případě potřeby může být žadatel vyzván k dodání doplňujících dokumentů:

- Výpis z rejstříku trestů, nebo obdobný doklad ze své země původu³⁰
- Doklad o uznání zahraničního vzdělání příslušným orgánem ČR
- Lékařskou zprávu, která potvrzuje, že žadatel netrpí závažnou chorobou

Veškeré dokumenty musí být předloženy v originále, případně úředně ověřené, a přeložené do českého jazyka. Dokládané dokumenty nesmí být starší 180 dnů s výjimkou cestovního dokladu a fotografie žadatele, pokud odpovídá aktuální podobě (Odbor azylové a migrační politiky MV ČR, 2016).

Modrá karta

Stejně jako zaměstnanecká karta umožňuje dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání s rozdílem, že modrá karta je určena k výkonu zaměstnání vyžadující vysokou kvalifikaci³¹. Vydavatelem je MV ČR a žádost o vydání podléhá zákonu č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců a 500/2004 Sb. správního řádu. Lhůta na vyjádření k žádosti od Ministerstva vnitra je 90 dnů od podání žádosti.

Karta je určena všem cizincům ze třetích zemí, kteří nejsou občané EU, EHP a Švýcarska a jejich rodinní příslušníci. Karta není určena k sezónním zaměstnáním, pobytům za účelem vědeckého výzkumu nebo žadatelům o mezinárodní ochranu. Je vydávána s dobou

³⁰ Vydaný státem, jehož je státním občanem, jakož i státy, v nichž pobýval v posledních 3 letech nepřetržitě po dobu delší než 6 měsíců, nebo čestné prohlášení v případě, že tento stát takový doklad nevydává.

³¹ Za vysokou kvalifikaci se považuje ukončené vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání, které trvalo minimálně tři roky.

platností o tři měsíce delší, než je doba trvání pracovní smlouvy, nejvýše však na dobu dvou let s možností dalšího prodloužení.

Modrou kartu lze vydat pouze na pracovní místa, kde je vyžadována vyšší kvalifikace, která nelze dlouhodobě obsadit českými občany, a kde jejich obsazení cizinci povolí zaměstnavatel. Při podání žádosti je cizinec povinen předložit následující dokumenty:

- Platný cestovní doklad
- Doklad o zajištění ubytování po dobu trvání modré karty
- Dvě aktuální fotografie žadatele
- Doklady potvrzující vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání
- Pracovní smlouvu, na dobu minimálně jednoho roku, pro výkon zaměstnání, které vyžaduje vysokou kvalifikaci. Pracovní smlouva musí mít zákonem stanovenou týdenní pracovní dobu, která je odměněna alespoň ve výši 1,5 násobku průměrné hrubé roční mzdy vyhlášené MPSV ČR
- Doklad o cestovním zdravotním pojištění, s dobou trvání minimálně do doby, než se na žadatele bude vztahovat veřejné zdravotní pojištění

Na požádání je cizinec povinen předložit také:

- Výpis z rejstříku trestů
- Doklad o splnění všech požadavků a opatření před zavlečením infekčního onemocnění

Veškeré dokumenty musí být předloženy v originále, případně úředně ověřené, a přeložené do českého jazyka. Dokládané dokumenty nesmí být starší 180 dnů s výjimkou cestovního dokladu a fotografie žadatele, pokud odpovídá aktuální podobě (Odbor azylové a migrační politiky MV ČR, 2016; Machaidze, 2016).

5.2 Podnikání cizinců

Mezi nejoblíbenější vízum nad 90 dnů pro cizince cestující do České republiky patří Dlouhodobé vízum za účelem podnikání. Tento druh pobytu je nejvýhodnější pro ty osoby, které zde chtějí podnikat, přestěhovat se s celou rodinou nebo koupit nemovitost. Žádost o podnikatelské vízum cizinec může podat i na příslušném konzulátu ve své zemi původu. Kromě náležitostí u výše zmíněných pracovních povolení je cizinec povinen dodat:

- Doklad o zapsání do příslušného rejstříku nebo evidence

- Finanční obnos ve výši 110 tis. Kč k pobytu na území ČR
- Cestovní zdravotní pojištění

Lhůta pro vydání víza je stejná jako u předchozích povolení, a to 90 dnů, při složitějších žádostech maximálně 120 dnů od podání žádosti.

5.3 Správa uprchlických zařízení (SUZ)

Správa uprchlických zařízení je organizační složkou přímo podřízenou ministerstvu vnitra a jeho náměstkovi pro veřejný pořádek a bezpečnost. SUZ spolupracuje se státními i mezinárodními organizacemi, se samosprávou a s nevládními neziskovými organizacemi. Mnoho činností je od roku 2006 spolufinancováno ze zdrojů Evropského uprchlického fondu, zejména spojené s integrací imigrantů. SUZ se dělí na pět samostatných středisek a zařízení, kdy každé středisko má své specifické činnosti spojené s fází integračního procesu. Jsou jimi:

- Příjímací středisko (PřS)
- Pobytové středisko (PoS)
- Integrační středisko (IAS)
- Zařízení pro zajištění cizinců (ZZC)
- Centra na podporu integrace cizinců (CPIC) (MV ČR, 2016)

Příjímací středisko

Středisko slouží pro nově přichozí imigranty, kteří zde získají ubytování, stravu, základní hygienické potřeby a lékařskou péči. Dále mají žadatelé k dispozici sociální a psychologické služby a v případě zájmu se mohou účastnit volnočasových aktivit. Tyto služby mají k dispozici do doby, než se ukončí základní vstupní procedury, kterými jsou identifikace totožnosti žadatele, vstupní zdravotní prohlídka, vstupní pohovor a sociální šetření. Na závěr se zahájí správní řízení o udělení mezinárodní ochrany. Příjímací středisko není možné svévolně opustit bez dokončení vstupní procedury (SUZ, 2016). Příjímací střediska jsou v České republice dvě, a to:

- Letiště Václava Havla v Praze – tranzitní prostor
- Příjímací středisko Zastávka (Jihomoravský kraj)

Pobytové středisko

Po vyřízení vstupních procedur v Příjímacím středisku jsou žadatelé o mezinárodní ochranu přesunuti do Pobytových středisek, která již mohou svobodně opouštět nebo mohou využít možnosti bydlení v soukromí za podpory Pobytového střediska a integračního programu. Poskytované služby jsou podobné jako v Příjímacích střediscích s tím rozdílem, že v Pobytovém středisku je kladen důraz na sociální práci a volnočasové aktivity pro imigranty. Speciální pozornost je pak věnována ohroženým skupinám, jako jsou nezletilí žadatelé bez doprovodu dospělé osoby, senioři, ženy s dětmi, handicapované osoby a oběti psychického či fyzického násilí. Ve střediscích jsou k dispozici například dětská centra, hřiště, sportovní vybavení, knihovny, výtvarné dílny apod. Žadatelé mohou zároveň využívat možnosti účasti na různých kulturních akcích a výletech. Pobytová střediska jsou v České republice dvě, a to:

- Kostelec nad Ohří
- Havířov (SUZ, 2016; MV ČR, 2016)

Integrační azylové středisko

Po schválení žádosti o mezinárodní ochranu může držitel tohoto oprávnění využít služeb Integračního azylového střediska. Pobyt v IAS je podmíněn vstupem do Státního integračního programu. Středisko slouží převážně k výuce a osvojení českého jazyka, zvyků a tradic a pracovníci spolu s neziskovými organizacemi pomáhají azylantům se získáním samostatného bydlení, zaměstnání a poskytují poradenství a asistenci. Ubytování je zpoplatněno a je umožněno na maximální dobu 18 měsíců. V České republice je v současné době celkem pět Integračních azylových středisek v následujících městech:

- Česká Lípa
- Brno
- Jaroměř
- Předlice
- Havířov (SUZ, 2016; MV ČR, 2016)

Zařízení pro zajištění cizinců

V Zařízeních pro zajištění cizinců neboli detenčních zařízeních zřízených MV ČR jsou ubytováni ti cizinci, kteří překročili hranice České republiky bez příslušných dokladů a povolení k pobytu, jinými slovy nelegálně. Podle zákonů ČR jsou proto po nezbytně dlouhou dobu umístěni v tomto zařízení, které nemohou svévolně opustit a vyčkají zde do doby, dokud neprojdou zákonnou procedurou správního řízení za účelem vyhoštění. Ubytování cizinci mohou v tomto zařízení využívat ubytovací objekty, stravu třikrát denně, vycházkový venkovní prostor, tělocvičnu, výtvarnou a šicí dílnu, televizní místnost a jiné. K dispozici také mají tlumočníky, neomezený sociální, psychologický a právní servis, duchovní služby a nepřetržitou lékařskou službu, která je u nepojištěných osob poskytována v rozsahu neodkladné péče. Opustit zařízení mohou cizinci pouze se souhlasem Policie ČR, která zajišťuje vnější ostrahu zařízení. V rámci ZZC může cizinec podat žádost o mezinárodní ochranu, v případě udělení se přesunout do Integračního azylového střediska. V České republice jsou vybudována tři Zařízení pro zajištění cizinců, a to v obcích:

- Bělá pod Bezdězem
- Vyšší Lhoty
- Balková (SUZ, 2016; MV ČR, 2016)

Centra na podporu integrace cizinců (dále CPIC)

Cílem Center na podporu integrace cizinců je vytvořit dlouhodobou podporu při integraci azylantů a držitelů doplňkové ochrany v České republice. Centra vznikala od roku 2009 díky fondům Evropské unie pro integraci státních příslušníků třetích zemí. V současné době jsou projekty, uskutečňované v CPIC, financovány z Azylového migračního a integračního fondu, který byl vypsán na období od 1. 7. 2016 – 30. 9. 2019. Cílem nových projektů je podpořit sociální, právní a jazykovou emancipaci cizinců v jednotlivých regionech, kde jsou centra lokalizována. Úkolem jednotlivých center je také činnost regionálních platforem, které řeší problémy cizinců a reagují na aktuální problémy s jejich integrací. CPIC spolupracuje zejména s krajskými a obecními úřady, cizineckou policií, úřady práce a dalšími subjekty. Každé z integračních center poskytuje zdarma základní služby:

Sociální poradenství je realizováno prostřednictvím sociálních pracovníků jednotlivých center, kde jsou registrovány dvě sociální služby, a to odborné sociální poradenství a terénní

programy. Hlavním zaměřením sociálního poradenství jsou zejména náležitosti pro pobyt, sociální pomoc, zdravotní péče a pojištění, bydlení, vzdělávání, školství a jiné.

Právní poradenství probíhá pomocí smluvních právních poraden a je úzce spojeno se sociálním poradenstvím.

Kurzy českého jazyka probíhají v rozsahu obtížnosti od úplných začátečníků až po úroveň odpovídající A2 Evropského referenčního rámce jazyků. Kurzy mohou být organizovány jako intenzivní nebo základní, v případě dostatečného zájmu je možné specifické zaměření.

Tlumočnické služby klientům CPIC je možné zajistit základní tlumočnické služby, nejčastěji vietnamských, mongolských, ukrajinských a ruských tlumočnicků.

Sociokulturní kurzy pomáhají klientům center se seznámením a orientací zejména v sociálním, zdravotním a vzdělávacím systému České republiky.

V CPIC jsou zároveň k dispozici počítače s internetovým připojením, knihovna a komunitní pracovníci, kteří zájemcům pomáhají například s hledáním práce. Centra jsou umístěna v Ostravě, Pardubicích, Plzni, Zlíně, Liberci, Českých Budějovicích, Karlových Varech, Olomouci a Jihlavě.

5.4 Státní integrační program (SIP)

Státní integrační program platný od 1. 1. 2016 skrze usnesení vlády č. 954 ze dne 20. 11. 2015 navazuje na již předešlou asistenci žadatelům o mezinárodní ochranu (azyl a doplňkovou ochranu). SIP vychází zejména ze zákona č. 325/1999 Sb. o azylu a dne 16. 1. 2017 schválila vláda usnesením č. 36 změny v konceptu SIP. Program zajišťuje Ministerstvo vnitra ČR.

Program má za cíl usnadnit proces integrace držitelů platné mezinárodní ochrany do společnosti a na trh práce pomocí především výuky českého jazyka, vzdělávání a rekvalifikací. SIP spolupracuje s neziskovými organizacemi, například Arcidiecézní charita Praha, Poradna pro integraci, ale to vše pouze do roku 2016, jelikož pro rok 2017 se nepřihlásil žádný uchazeč o státní zakázku v oblasti integrace imigrantů. Do minulého roku byl program hlavně pod

záštitou Charity ČR³² (ČTK, 2016). SIP poskytuje pomocné asistence a služby v následujících oblastech:

Zdravotní

- Poskytuje pomoc při registraci u zdravotních pojišťoven a všeobecných i odborných lékařů.

Bydlení

- Pomoc při zajištění bydlení ve formě nájemní smlouvy alespoň po dobu jednoho roku. Vybavení bytu základním nábytkem a potřebami do domácnosti. V případě zájmu i pomoc s úhradou vstupních nákladů na bydlení (kauce, první dva nájmy a jiné).

Zaměstnání

- Asistence při registraci na Úřadu práce, překladatelské služby a pomoc s vyplněním potřebných dokumentů. Pomoc při hledání zaměstnání, rekvalifikačních kurzů a nabídka individuálních akčních plánů.

Sociální služby

- Asistence při podání žádosti o přístup k dávkám sociálního systému v rámci zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Vzdělávání

- Intenzivní kurzy českého jazyka pořádané MŠMT v rozsahu 400 hodin. Dále program nabízí kurzy kultury a demokracie v České republice a pomoc při zaregistrování dětí do školského systému podle právního rámce ČR.

Součástí SIP jsou také tlumočnické a překladatelské služby (Charita ČR, 2016)

³² Charita Česká republika je právnická osoba a je součástí římskokatolické církve. Zřizovatelem Charity ČR je Česká biskupská konference.

6 Vlastní práce

V teoretické části bylo prokázáno pomocí statistických dat, že příliv uprchlíků do ČR, převážně z Blízkého východu a Balkánu, je v procentuálním poměru k ostatním zemím Evropy značně pod průměrem.

Pro uvedení do kontextu integrace na trh práce v České republice je nejprve nutné popsat celý proces, který daný migrant musí podstoupit, od příjezdu a následného hledání práce. Proto byli všichni respondenti rozčleněni do skupin pro přehlednější popis všech náležitostí, které jsou nezbytné, aby se daný cizinec integroval jak do společnosti v ČR, tak i na trh práce.

6.1 Žadatelé o mezinárodní ochranu – Skupina č. 1

V případě žadatelů o azyl je proces integrace do společnosti a na trh práce diametrálně odlišný od ostatních zkoumaných skupin. Rozdíl je patrný již při vstupu na území České republiky, kdy se žadatel o mezinárodní ochranu musí do 24 hodin od podání žádosti dostavit do přijímacího střediska, kde mu jsou sděleny ostatní informace ohledně jeho pobytu a následujících kroků. Během správního řízení, kde Ministerstvo vnitra posuzuje důvody udělení mezinárodní ochrany uvedené žadatelem³³, setrvá žadatel nejdříve v Přijímacím středisku a následně po vstupních procedurách v Pobytovém středisku, které může plně využívat a vyčkat na rozhodnutí MV ČR. V případě udělení jedné formy mezinárodní ochrany může azylant opustit Pobytové středisko a přesunout se do IAS, kde se zaregistruje do SIP, nebo využít služeb jiných neziskových organizací či se pokusit o zvládnutí všech záležitostí svépomocně. Pobyt v IAS je omezen pouze na dobu 18 měsíců a je zpoplatněn. V tomto středisku azylantovi pomohou v rámci programu s bydlením, zaměstnáním, jazykovými kurzy apod. SIP je plně dotován státem, proto je pro azylanty velmi výhodné využít tohoto programu, jenž poskytuje všechny základní služby, které jim pomohou s integrací do společnosti³⁴.

Práva a povinnosti osob s přiznanou mezinárodní ochranou jsou na trhu práce, v sociální a zdravotní oblasti stejné jako práva a povinnosti občanů ČR. Proto na Úřadech práce mají azylanti právo na stejný přístup jako ostatní občané, nesmí být znevýhodňováni.

³³ Výčet podmínek pro udělení azylu či doplňkové ochrany uveden v kapitole 3. 1. 2 Mezinárodní ochrana

³⁴ Výčet programu SIP v kapitole 4. 3

6.1.1 Příjezd do České republiky

Vzhledem k charakteru zemí původu azylantů, převážně kvůli politické a bezpečnostní situaci, byla cesta do České republiky u dvou ze čtyř respondentů krizová. Respondentka Far (37 let) přišla do České republiky v rámci sloučení rodiny, kdy se ze své země původu (Barma) přestěhovala za manželem, který tu již dva roky žil díky státnímu programu Integrace barmských přesídlenců. Program probíhal v letech 2008–2012³⁵ a její manžel programu využil, jelikož nechtěl vstoupit do státní armády v rámci barmského utlačování menšin, které v mnohých případech hraničilo i s etnickými čistkami ze strany státu. Far emigrovala dva roky po manželovi i se třemi dětmi, které však nepřežily náročnou cestu. Po příjezdu do ČR se respondentka připojila k manželovi, který již v té době měl zajištěné bydlení a práci. Největší zásluhu za počáteční integraci do společnosti a pomoc se základním vybavením bytu a potřeb měla ze začátku tamní evangelická obec, ale poté již převážně římskokatolická obec. Církev v rámci farních sbírek a akcí vybavily manžele nábytkem, domácími potřebami a oblečením.

Příchod respondenta Hamida (33 let) byl v rámci migrační vlny z počátku loňského roku. Důvodem emigrace z Afghánistánu byla především bezpečnostní situace v zemi a riziko ohrožení jeho života i života rodiny, která s ním do ČR přicestovala. Jako většina obyvatel Afghánistánu zvolili východní středomořskou trasu, poté využili služeb převaděčů v Turecku a pomocí člunu se přepravili na řecký ostrov Lesbos. Vzhledem k úspěšnému vkročení na území EU nebylo možné je vyhostit a byli převezeni do řeckého přístavu Pireus, odkud se následně vydali Balkánskou trasou až do České republiky. *„Původně jsme chtěli jako všichni ostatní do Německa, ale tam jdou všichni a pak nás zadrželi tady v táboře v Bělé a my se rozhodli tu zůstat a přestěhovali se do Prahy, kde jsme se přihlásili do toho integračního programu.“* Ačkoliv jsou Hamid i jeho rodina praktikující muslimové, přihlásili se do SIP pod Arcidiecézní charitou v Praze, se kterou dodnes spolupracují.

Nejjednodušší příjezd do ČR měli respondenti Miguel (29 let) a Maríá (27 let), kteří jako manželé přicestovali na konci roku 2016 klasickou leteckou dopravou. Na letišti v Praze strávili prvních pár dnů v Příjímacím středisku, kde zažádali o doplňkovou ochranu. Po úvodních procedurách se přestěhovali do Pobytového střediska, odkud se posléze přesunuli opět do Prahy, kde Maríá dostala nabídku práce díky svým kubánským kontaktům. *„Chtěli jsme s Miguelem emigrovat už dříve, ale nevěděli jsme kam. Pak nám náš známý na Kubě dal kontakt na svoji dceru, která tady žije spokojeně už čtyři roky, a my si řekli, že to zkusíme,“* říká Maríá.

³⁵ Celkem bylo přesídleno do ČR 106 imigrantů z Barmy (Člověk v tísni,

6.1.2 Správa uprchlických zařízení a Státní integrační program

Pro všechny žadatele o azyl je povinnost se přihlásit v jednom z Příjímacích středisek. Tuto povinnost dodrželi dva ze čtyř dotázaných, přičemž nikdo neměl s touto státní institucí špatnou zkušenost. Far (37 let) vypověděla: „*Já jsem měla azyl schválený již před příjezdem, po příjezdu nás přesunuli do Integračního azylového střediska v České Lípě, kde nás čekal integrační program.*“ Far se po pobytu ve středisku připojila ke svému manželovi, který již měl vše zařízené. Podle Jana (51 let) přesídlení barmských uprchlíků, které probíhalo mezi lety 2008 a 2010, se obešlo bez potíží, přičemž v pozdějších vlnách slučování rodin, jako v případě respondentky, nebylo výjimkou. V Integračních azylových střediscích absolvovali barmští uprchlíci intenzivní kurzy českého jazyka a základní znalosti o kultuře a státním systému v ČR. Azylant, kteří zde neměli žádné kontakty či příbuzné, byli následně přemístěni do určených měst. „*Pamatuji si, že ministerstvo (MV ČR - pozn. autorky) oslovilo okolo 150 měst a obcí a nakonec se vlastně zapojilo jen okolo 15–20 obcí. Všechno to byly menší obce, jedno město se dokonce zapojilo dvakrát a přijalo dvě rodiny, tuším, že to bylo Nové Město na Moravě,*“³⁶ vypověděl Jan. Po přesídlení z Integračního azylového střediska k manželovi, který již měl za sebou Státní integrační program, pokračovala Far v rámci programu v prohlubování znalostí českého jazyka. Největší pomocí podle ní byli lidé z místní římskokatolické farní obce, kteří s ní intenzivně procvičovali řeč a naučili veškeré potřebné věci k úplné integraci do rozdílné kultury.

Příchod Hamida (33 let) do ČR byl dle platné legislativy nezákonný, a proto byl zadržen a přesunut do Zařízení pro zajištění cizinců v Bělé pod Bezdězem. Ačkoliv jeho původní plán byl pokračovat do Německa, po zhruba měsíci pobytu v tomto středisku se rozhodl spolu s rodinou požádat o azyl, který mu byl následně udělen. Díky referencím od krajanů se rozhodli s rodinou přestěhovat do Prahy, kde se jim dostalo pomoci od Arcidiecézní charity, která díky státním dotacím zaštiťuje integrační program. Jedním z důvodů, proč opustili středisko bezprostředně po udělení azylu, byla přeplněná kapacita v době Hamidova pobytu. Hamid (33 let) vypověděl: „*Ani nevím, kolik nás tam bylo, ale pamatuji si to množství železných boxů (mobilní obytné buňky – pozn. autorky), co vozili, aby měli všichni kde spát.*“ Podle Anny (25 let)³⁷ je zájem o integrační program Charity veliký, nejvíce pracuje právě s Afghánci a Syřany,

³⁶ Obce, které se zapojily do programu přesídlení barmských uprchlíků, jsou: Bohdalice, Brandýs nad Labem, Bzenec, Černá Hora, Hluk, Chrást, Nové Město na Moravě, Oseček, Poděbrady, Příbryslav, Vsetín, Vysoké Mýto, Zlín, Zruč nad Sázavou, Židlochovice.

³⁷ Anna (25 let) pracuje u Arcidiecézní charity jeden rok a díky jazykovým znalostem arabštiny, perštiny a angličtiny se specializuje právě na uprchlíky z Blízkého východu.

kterým asistují téměř u všeho od bydlení, registrace u lékařů, kurzů, tlumočnických služeb na úřadech až po veřejné akce typu společných večerů či multikulturních setkání. V rámci jazykových znalostí projevila Anna údiv nad vzdělaností Afghánců: „*Za ten rok se člověk tady setká s mnoha kulturami, ale za sebe musím říct, že konkrétně Afghánci, které česká společnost považuje za nevzdělané, mluví téměř všichni plyně anglicky. Děti, dospělí, starší generace, prostě skoro všichni na rozdíl od Čechů, proto odsuzují tuhle médii vyvolanou kritiku.*“ Zároveň si pochvaluje rychlost učení češtiny u afghánských azylantů, zvláště pak u dětí, které se velmi rychle dokáží integrovat do českých škol a naučit se plyně mluvit. Hamidovi (33 let) pomohla Arcidiecézní charita v Praze v počátcích s bydlením, jelikož u pronajímatelů převládá stále neochota pronajmout byt cizincům. „*Zkoušel jsem to ze začátku sám tam zavolat a dohodnout si prohlídku, ale když jsem se představil a promluvil na ně, okamžitě mi řekli, že byt již není k dispozici. Pak na ty samé čísla volala koordinátorka a mohli jsme jít do hodiny na prohlídku,*“ dodává Hamid. Podobnou zkušenost má Hamidova rodina i s registrací u praktického lékaře, kde navzdory náborovým reklamám a telefonické domluvě s koordinátorkou jim bylo v ordinaci oznámeno, že ordinace již nepřijímá pacienty. Podobných zkušeností má Anna u svých klientů mnoho: „*Rozhodně bych řekla, že převládají negativní zkušenosti. Případů, kdy vše vyjde bez předsudků či neochoty vůči cizincům, speciálně z Blízkého vchodu, je málo.*“ Hamidovi byl nakonec dohodnut byt na Praze 7 a z dotací ze Státního integračního programu byla zaplacená kauce a první nájem.

Manželé Miguel (29 let) a María (27 let) prozatím mají zkušenost pouze s Přijímacím a Pobytovým střediskem, kde nestrávili mnoho času, pouze úvodní nutné procedury a momentálně vyčkávají na udělení doplňkové ochrany. V současné době spolupracují s Poradnou pro integraci v Praze, která jim zajišťuje základní potřeby v rámci dotačního programu ze strany EU. V rámci SIP se zapsali na intenzivní kurz českého jazyka, který jim Poradna doplácí z dotací. Informátorka Andrea (29 let) z Poradny pro integraci vypověděla: „*S Kubánci to máte těžké, oni neumí žádný jazyk, ani anglicky a vlastně mi přijde, že se ani učít ten jazyk většinou nechtějí, kdyby je ten systém nedonutil. Proto máme stálý nedostatek španělsky hovořících pracovníků, jelikož počet Kubánců je stále nad naše kapacity a mnozí se česky nenaučí ani za 5 let a stále k nám přichází pro pomoc.*“ Tento názor podporuje i Anna (25 let), která ze zkušeností kolegů v Arcidiecézní Charitě v Praze ví, že Hispánci a lidé z Latinské Ameriky mají v jazycích problém a z velké části mluví pouze svým jazykem, což je pro ně dle Anny největší bariéra při vstupu na trh práce v ČR.

6.1.3 Úřad práce, správní činnosti a integrace na trh práce

Součástí Státního integračního programu je i asistence při registraci na úřadech, speciálně Úřadu práce a následná pomoc s hledáním volných pracovních pozic. V rámci mezinárodní ochrany mají držitelé platného statusu azylanta nebo doplňkové ochrany stejná práva a povinnosti jako občané České republiky, tudíž i stejná práva při vstupu na trh práce. Názory respondentů na přístupy úředníků a státní správy jako celku se diametrálně liší. Ze zkušeností Andrey (29 let) je nejlepší spolupráce s cizineckou policií a s MV ČR, ale absolutně opačný názor má na přístup úředníků a byrokratické průtahy na Úřadech práce. S podobným názorem souhlasí i Anna (25 let), která připisuje špatné zkušenosti zejména všeobecné xenofobii. Anna vypověděla: *„Jejich přístup ke klasifikaci těch uprchlíků bych v současné době nazvala asi jako „muslim“ a „nemuslim“. O tom to všechno tady je. Samozřejmě najdete i špatný přístup ke všem cizincům nebo naopak vstřícný, ale tahle klasifikace je na pracáku nejčastější.“* Opačný názor zastává Barbora (46 let), která je pracovnící ve státní instituci. Ačkoliv na jedné straně rezolutně odmítá ze svého pohledu jakoukoliv diskriminaci na základě náboženství či rasy, na druhé straně uznává, že se najdou výjimky, které i přes veškerá školení nedodržují platnou legislativu a základní etický kodex v přístupu k žadatelům.

Far (37 let) získala díky podpoře ze stran obyvatel města i vstřícnosti na Úřadu práce zaměstnání prakticky ihned po přestěhování za manželem. Státní program na přesídlení barských uprchlíků připravil lokální úřady dopředu na příchod počtu osob a město respondentku zaměstnalo v počátku pobytu do služeb města. V rámci zaměstnání byla Far umožněna i intenzivní výuka českého jazyka, která navázala na kurz z Integračního azylového střediska. Far (37 let) vypověděla: *„Nečekala jsem, že by to všechno mohlo proběhnout tak hladce, díky práci pro město jsem měla čas se zdokonalit v češtině, a tím si zajistit i lepší práci.“* V rámci spolupráce Úřadu práce a Státního integračního programu bylo Far nabízeno mnoho rekvalifikačních kurzů, které však nevyužila. Po dokončení kurzu češtiny pomohli místní občané najít Far pracovní místo v tamní nemocnici jako pracovnice úklidu, kde pracuje dodnes. Respondentka dodává: *„Když se na to ohlédnu zpětně, myslím, že to, že jsme byli na malém městě, byla ta největší výhoda. Město mi pomáhalo prvních šest měsíců s prací a jazykovým kurzem, ale zbytek práce odvedli místní obyvatelé, kteří mi pomohli s nalezením práce, která mi ani na Úřadu práce nebyla nabídnuta.“* Celkovou spoluprací se státní správou a integračním programem si Far chválí, ale sama přiznává, že cítila značnou zvyhodnění ze strany lokálních úřadů, které byly dlouho dopředu informovány a připraveny na její příjezd.

Velmi negativní zkušenost ve spolupráci s Úřadem práce má Hamid (33 let) se svou rodinou. V rámci podpory ze strany Arcidiecézní charity v Praze měla Hamidova rodina, po udělení statusů azylantů, na začátku asistenci při registraci na Úřad práce. Přístup úředníka byl dle jeho slov nevhodný, až hrubý, zvláště k jeho manželce, které, byť má magisterský diplom z anglistiky, byly úředníkem nabídnuty pouze pomocné pracovní pozice. Přístup úředníka je v rozporu se zákonem č. 325/1999 Sb. o azylu, kdy každá osoba, které byl udělen statut azylanta, má stejná práva jako obyvatel v České republice, včetně přístupu na Úřad práce. Barbora (46 let) vypovídá: „*Jsmo si vědomi tohoto přístupu u několika zaměstnanců, ale s tím nic nezmůžeme, školením prošli všichni.*“ Stejně výsledky výzkumu uvádí také Krchová a Víznerová (2008), které se zabývaly problematikou přijetí azylantů do české společnosti z genderového hlediska. Autorky uvádějí, že se většina z jejich respondentů setkala s nerovným zacházením ze stran úřadů státní správy. Nejčastějšími důvody jsou podle autorek výzkumu stereo typizace cizinců, xenofobie předsudky a zároveň také z nedostatečné informovanosti týkající se postavení, práv a povinností spojených se statutem uznaného azylanta či azylantky v České republice.

6.1.4 Neziskové organizace

Pro integraci imigrantů na trhu práce, ale i celkově do společnosti v České republice je činnost neziskových organizací klíčová. Vzhledem k omezeným možnostem činnosti státních orgánů v souvislosti s integrací zejména azylantů jsou proto neziskové organizace často financovány státními dotacemi a zakázkami, jako byl například Státní integrační program, který až do roku 2016 spravovala z největší části Charita ČR. Pro rok 2017 se nepřihlásil žádný uchazeč. Podle mluvčího Charity ČR Jana Oulíka je důvodem značné podfinancování celého projektu, který by dle dostupných zpráv z MV ČR měl činit 173,5 mil. Kč ročně. Dle údajů Charity ČR vystačí tato částka na požadovanou úroveň integrace pouze 500 osob místo ministerstvem avizovaného počtu kolem 2 000 osob. Proto nově od roku 2017 plánuje MV ČR spravovat program integrace samo pomocí SÚZ, která má v této oblasti nejvíce zkušeností (ČTK, 2016).

Podobný názor sdílí obě respondentky z neziskových organizací a shodují se na tom, že požadavky ze strany státu jsou oproti poskytovaným financím absurdní. Anna (25 let) vypověděla: „*Všechno něco stojí, každý z kolegů, včetně mě, s těmi rodinami ze začátku prakticky žijeme, musíme s nimi oběhat všechno. Tlumočnicků je málo, a proto jsou také tak*

drahý.“ Podle respondentky Andrey (29 let) je také vážný nedostatek pracovních sil, které si z finančních důvodů nemohou neziskové organizace dovolit.

6.1.5 Hlavní nedostatky

Hlavním nedostatkem při integraci žadatelů o azyl a mezinárodní ochranu je absence finančních prostředků, které je třeba vynaložit na jejich začlenění na trh práce a do společnosti. Především absenci finančních prostředků v oblasti tlumočnických a sociálních služeb. Ztráta hlavního dodavatele integračního programu, Charity ČR, jen nasvědčuje tomu, že stát nevyčlenil dostatek prostředků. Je jen otázkou, jak hodlá momentálně ministerstvo řešit absenci služeb které Charita ČR zajišťovala v oblasti integrace imigrantů. Dle dostupných zpráv plánuje ministerstvo zaštitřovat SIP samo pomocí SÚZ, které by převzalo po Charitě ČR procesy a služby, které až doposud zastával současný dodavatel sám. Dle respondenta Jana (51 let), který je zaměstnán ve státní instituci pracující s imigranty, je kompletní zajištění SIP pomocí SÚZ prakticky nemožné. Dle Jana (51 let) na program chybí kritické množství lidských zdrojů. Nejvíce jsou postrádáni odborníci z řad tlumočnicků a dále sociální pracovníci, kteří přímo zajišťují chod zařízení. Respondent vypověděl: *„Už teď je nás málo, a to jsme ještě nepřevzali povinnosti a procesy SIP. Nevím, jak si představují, že budeme pracovat, a také kdo tady bude pracovat za ty nízké platy.“*

Další nedostatek spočívá v neefektivní integraci do velkých měst, kde imigranti často vytvářejí tzv. ghetta, ve kterých se sdružují a mají tím menší tendenci k integraci do majoritní společnosti. Ačkoli se tomu sociální pracovníci snaží zabránit, v počátcích integračního procesu mají azylanti společně bydlení v ubytovnách ve velkých městech, především v Praze a Brně, které spravuje Charita ČR nebo jiné neziskové organizace. Ve zdejších ubytovnách navazují kontakty, nejvíce se svojí národností, lidmi stejného vyznání, jazyka, kultury apod. To následně, i přes rozdílné bydliště, láká imigranty k vytváření vlastních komunit, které jsou často velmi semknuté, a tím ztrácí motivaci k větší integraci do české společnosti.

6.2 Ekonomičtí migranti – Skupina č. 2

Ve zkoumané skupině č. 2 jsou převážně imigranti ze zemí bývalého sovětského bloku a Vietnamu, kteří představují v součtu největší skupinu obyvatel cizích národností na území České republiky. Proces integrace u této skupiny je pro žadatele o trvalý pobyt byrokraticky náročnější, než tomu bylo u zkoumané skupiny č. 1. Největší rozdíl spočívá v přístupu zákonů k těmto cizincům, kterým dle platných právních předpisů nehrozí v zemi původu nebezpečí, tudíž nemohou být zařazení do azylového statusu a musí postupovat pomocí žádostí o pracovní povolení. V případě zkoumané skupiny č. 2 se jedná zejména o žádost o vydání Zaměstnanecké karty, dříve nazývanou Zelená karta³⁸, která nahrazuje pobyt nad 90 dnů za účelem zaměstnání a dlouhodobý pobyt.

6.2.1 Příjezd do České republiky

Důvody výběru České republiky jako cílové země byly mezi respondenty převážně stejné. Většina přicestovala v rámci sloučení rodiny nebo díky kladným referencím od svých přátel, kteří jim na začátku pobytu vypomáhají či vypomáhali. Až na respondentku Světlanu přišli všichni respondenti do ČR po revoluci. Respondentka Světlana (67 let) se přestěhovala do tehdejšího Československa v roce 1987, kdy se v Rusku provdala za Čecha, který dlouhodobě pracoval v jejím městě. Pro respondenty ze zemí bývalého Sovětského svazu³⁹ byl výběr ČR, jako cílové země, jednodušší, jelikož jazyková bariéra, která je pro většinu cizinců klíčovým problémem při integraci, byla pro ně menší vzhledem k slovanskému jazyku obou zemí.

Respondent Hai Anh (51 let) z Vietnamu přicestoval do Česka před čtyřmi lety na doporučení a díky podpoře přátel z pražské vietnamské komunity. Hai Anh (51 let) vypověděl: „*Hodně přátel zde žije už dlouho a říkali mi ať to taky zkusím. Popsali mi, co mám udělat, a já šel na konzulát a zažádal o tohle vízum (Vízum za účelem podnikání – pozn. autorky), zaplatil, čekal asi tři měsíce a dali mi ho. No, a pak jsme mohli s rodinou přijet.*“ Hai Anh (51 let) využil možnosti udělení podnikatelského víza, díky kterému se mohla zákonně přestěhovat i jeho rodina a po příjezdu do ČR začal podnikat s rodinou v prodeji smíšeného zboží.

Pro Kristinu (40 let), Oksanu (19 let) a Veronicu (20 let) byl příjezd do České republiky z důvodů sloučení rodiny, kdy všechny respondentky přicestovaly za svými rodiči, kteří zde

³⁸ Zelená karta se nevydává od 24. 6. 2014 a plně ji nahradila Zaměstnanecká karta

³⁹ Respondenti z Ruska, Ukrajiny a Bulharska

pobývali již pár let. Alexander (28 let) je jediným dotázaným ze skupiny č. 2, jenž přicestoval bez jakýchkoli předchozích vazeb na cílovou zemi. Využil nabídky pracovní agentury v Bělorusku za poplatek v přepočtu 65 tis. Kč. Ačkoli smlouva s agenturou slibovala zajištění práce, pracovního povolení a ubytování bez dalších poplatků, agentura nedodržela podmínky smlouvy a za své služby si nadále účtuje poplatky ve výši 15 % z měsíční mzdy respondenta.

6.2.2 Úřad práce, správní činnosti a integrace na trh práce

Podle legislativy spadají všichni respondenti ze skupiny č. 2 pod žadatele o Zaměstnanecskou kartu nebo v případě Hai Anh (51 let) pod Vízum za účelem podnikání. Vzhledem k zákonné podmínce vlastnit finanční obnos ve výši 110 tis. Kč při žádosti o podnikatelské vízum, narazil Hai Anh (51 let) na nemalé množství krátkodobých půjček pouze za účelem prokázání hotovosti. Respondent vypověděl: *„Když jsem se tenkrát přistěhoval, musel jsem jít na ten úřad. Den před tím, než jsem šel, tak mě navštívilo pár lidí s nabídkou půjčení peněz na prokázání hotovosti úřadům. No a ten poplatek za půjčení byl třeba i 10 tisíc“*. Podle Hai Anh (51 let) jsou půjčky hotovosti pouze na úřad stále prosperujícím obchodem i v dnešní době. Sám ze zkušenosti ze svého okolí potvrzuje, že v Praze mezi vietnamskou komunitou funguje několik takových lichvářů.

Jelikož žádný z respondentů neměl vysokoškolské vzdělání ani dostatek zkušeností pro práci vyžadující vysokou kvalifikaci, nemohl proto nikdo žádat o Modrou kartu. Respondent Hai Anh (51 let) měl vízum zařízené již před příjezdem do země, proto ani neprošel Úřadem práce. Světlana (67 let) se přistěhovala ještě za dob minulého režimu, tudíž spadala pod jiné legislativní podmínky, ale i po revoluci zůstala u svého zaměstnání v oblasti uklízení bytů a kancelářských prostor.

Respondentka Kristina (40 let) se po svém příjezdu zaregistrovala na Úřad práce, kde zažádala o Zelenou kartu⁴⁰. Ačkoli měla vystudované gymnázium a předchozí zkušenosti s administrativou, Úřad práce jí nabídl pouze úklidové práce, které vykonávala 11 let. Během této doby vystudovala respondentka vysokou školu v oboru knihovnictví a v současné době již rok pracuje v místní knihovně. Kristina (40 let) vypověděla: *„Já jsem měla vystudovanou dobrou školu, pracovní zkušenosti, češtinu jsem také ovládala na komunikativní úrovni, ale bohužel mi úřad nabídl pouze možnost uklízečky. Alespoň nebyl velký problém s vízem a udělili mi ho skoro hned.“* Zároveň si respondentka postěžovala na přístup úředníků k její osobě, který

⁴⁰ Respondentka žádala o Zelenou kartu před 12 lety, kdy se ještě tento druh povolení vydával.

dle jejích slov nebyl zcela nezaujatý. Ačkoli byl přístup úřadů práce dle názoru Kristiny (40 let) nepatřičný, pochvalovala si přístup ze strany cizinecké policie a Ministerstva vnitra.

Oksana (19 let) přicestovala do České republiky v rámci sloučení rodiny za svými rodiči po dokončení střední školy na Ukrajině. Po příjezdu se přihlásila na Úřad práce, kde jí nabídli výběr z možností úklidových prací, pomocných prací a prodavačky. Vzhledem k jazykové bariéře, kterou respondentka v době registrace na ÚP měla, vzala za vděk práci na pokladně v potravinovém řetězci v blízkosti svého bydliště, kde dosud pracuje. Na přístup úředníků k její osobě si nestěžovala; respondentka vypověděla: *„Nečekala jsem zázrak, věděla jsem, že tu nedostanu hned dobrou práci, maminka taky ještě pracuje pořád jako pomocná kuchařka, a to je tady už 5 let.“* Podobnou zkušenost s průběhem na Úřadu práce má i Veronica (20 let).

Respondent Alexander (28 let), který přicestoval do ČR na základě agenturní smlouvy, slibující jistý výdělek, ubytování a veškerá povolení, je jediným respondentem, který přijel s již předjednaným zaměstnáním ve stavebnictví. Pracovní agentura působící v Bělorusku si účtovala administrativní poplatek v přepočtu 65 tis. Kč za zprostředkování práce, potřebná povolení a ubytování. Ačkoliv smlouva působila věrohodně, po příjezdu respondentovi nebylo dáno pracovní povolení. Alexander (28 let) vypověděl: *„Když jsem přijel sem, všechno vypadalo dobře, bydleli jsme v těch boxech, ale po 9 měsících stále nemám papír na pracovní víza a agentura si strhává procenta z naší mzdy. Chtěl jsem odejít a najít si práci legálně sám jinde, ale nejde to, jinak bych musel platit peníze agentuře.“* Tyto praktiky zahraničních pracovních agentur připouští i odbornice ze státní sféry Barbora (46 let): *„Víme, že tyhle firmy tady jsou i co dělají, ale tady máte obrovskou poptávku po nekvalifikovaných pracovnících a oni jsou si toho vědomi. Mají na to ty nejlepší právníky, a pokud mají smlouvu s těmi lidmi a na papíře všechno v pořádku, tak my na ně nemůžeme, tohle je ostatně záležitost spíše pro policii.“* Podle Alexandra (28 let) ve smlouvě nic o následném strhávání poplatků ze mzdy nebylo a ani o délce trvání smlouvy. Andrea (29 let) z Poradny pro integraci potvrzuje velké množství takovýchto případů, proto jsou i v Poradně k dispozici právní služby pro tyto situace. Případ Alexandra není ojedinělý, ročně prý využijí právních služeb desítky lidí, kteří se ocitnou v podobných situacích. Podle Barbory (46 let) na pomoc v těchto případech nejsou v rozpočtu státní instituce finanční prostředky a neziskové organizace nejsou schopny pokrýt pomoc cizincům v uvedených případech a integrovat je na trh práce i z personálních nedostatků.

Největší bariéru ve vstupu na trh práce vidí respondentka Barbora (46 let) stejně jako u předchozí skupiny č. 1 v jazykové neznalosti. Na druhou stranu ale přiznává, že čeští

zaměstnavatelé jsou již zvyklí na tyto národnosti a mnohdy již nemají problém s jejich zaměstnáváním, ale často pouze na nekvalifikované pracovní pozice. Respondentka vypověděla: „Už je to takový stereotyp, když přijde žádost o pracovníka a je zaškrtnuto, že to může být i cizinec, tak to je v drtivé většině pozice uklízečky, prodavačky, pomocné práce či ve stavebnictví. Je tu ale novější trend, že z nedostatku montérů, šiček a jiných manuálních pracovníků v továrnách sami zaměstnavatelé dělají nábory v zemích jako je Mongolsko, Ukrajina, Bulharsko, Rumunsko a jiné a přiváží sem nové pracovníky po desítkách.“

6.2.3 Neziskové organizace

V rámci dotací ze státního rozpočtu a ze strukturálních fondů EU fungují v České republice desítky neziskových organizací zabývajících se pomocí cizincům. Avšak vzhledem k současné situaci a snazší integraci této zkoumané skupiny cizinců na trh práce nejsou poradny a neziskové organizace dotovány pro tuto skupinu migrantů tolik, jako to bylo u skupiny č. 1 Azylantů a žadatelé o mezinárodní ochranu. Podle Andrey (29 let) jsou skupinou č. 2 nejvíce využívány zejména právní služby v oblasti již zmíněných pracovních agentur a často také tlumočnické služby na úřadech. Respondentka vypověděla: „Máme dotace a příspěvky na azylanty a žadatele o mezinárodní ochranu ze třetích zemí, ale v poměru počtu žadatelů o pomoc je skupina migrantů z východu⁴¹ několikanásobně vyšší než skupina azylantů a tady nám chybí opravdu hodně peněz.“ Největší nouze je dle Andrey (29 let) o tlumočnické a překladatele, kterých je na trhu práce málo a jsou finančně nároční.

Podobný názor sdílí i Anna (25 let) z Arcidiecézní charity v Praze. Početně sice do Charity v Praze, vzhledem ke státní zakázce o SIP⁴², chodí více azylantů, než je tomu u jiných neziskových organizacích zaměřených na pomoc cizincům, ale finančních prostředků na tuto skupinu obyvatel převážně z bývalého Sovětského svazu je mnohonásobně méně. Pomoc s tlumočením a překládáním řeší v Charitě často spoluprací s již integrovanými cizinci, kteří ovládají český jazyk. Anna (25 let) vypověděla: „Je to možná bizarní, ale ze zkušenosti vím, že tyto migranti z Ukrajiny, Ruska a podobně, byť mají podobný jazyk, se češtinu učí daleko déle, ne-li někdy vůbec, než imigranti z Blízkého východu. Mají v sobě menší vůli se integrovat do společnosti, než je tomu u azylantů, přitom mají oproti nim značnou výhodu v podobné kultuře a jazyku.“

⁴¹ Myšlena skupina migrantů z bývalého Sovětského svazu

⁴² Viz kapitola 5. 1. 4. Neziskové organizace

6.2.4 Hlavní nedostatky

Na národnosti ze skupiny č. 2 je česká společnost již zvyklá, jelikož přítomnost těchto národností má tradici již za komunismu, proto k nim Češi přistupují mnohem lépe, než je tomu u skupiny č. 1, kde stále převládá xenofobie a strach. Stále ale přetrvávají určité stereotypy, kdy se těmto cizincům přisuzují automaticky nekvalifikované pracovní pozice. Tento přístup zaujímá, ze zkušenosti respondentů i sociálních pracovníků, většina úředníků na úřadech práce. Většinou k tomu přispívá i malá znalost českého jazyka cizinců při první registraci na úřadu práce, kdy úředník poprvé posoudí daného kandidáta.

Zásadním problémem v této skupině respondentů je chabá právní legislativa v oblasti pracovních agentur operujících na území České republiky. Tyto agentury využívají špatné ekonomické situaci v zemích východní Evropy a za poplatek slíbí žadatelům lepší život, vysoký výdělek, ubytování a legální práci. To vše bez následných provizí, pouze za poplatek agentuře. V reálných situacích to pak vypadá tak, jak popsal respondent Alexander (28 let). Cizinci zde pracují nelegálně, agentury pobírají jejich mzdu, ze které si strhávají svoji provizi a zbytek posílají pracovníkům a ti jsou právně proti těmto agenturám bezmocní, jelikož jejich právní oddělení, jak popsala respondentka Barbora (46 let), je velmi zkušené v této oblasti.

6.3 Migranti se snazším přístupem na trh práce – Skupina č. 3

Poslední skupinou jsou cizinci, kteří z pohledu zaměstnanecké politiky mají nejjednodušší přístup a integraci na trhu práce v České republice. Jedná se zejména o vysokoškolsky vzdělané pracovníky ze třetích zemí a občany Slovenska, kteří nemají žádné jazykové bariéry. V případě vysokoškolsky vzdělaných pracovníků se jedná především o nedostatková povolání, jako jsou lékaři, zubaři a IT technici.

První skupinou jsou podle zákona č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců a 500/2004 Sb. správního řádu cizinci s vysokoškolským nebo vyšším odborným vzděláním⁴³, kteří mohou zažádat v České republice o tzv. Modrou kartu. Ta je určena kvalifikovaným imigrantům ze třetích zemí. Na základě tohoto druhu povolení může jeho držitel na území pobývat a pracovat. Výhodou Modré karty je platnost tři měsíce po skončení trvání smlouvy a také fakt, že je v důsledku nedostatku odborníků vydávána zpravidla rychleji než Zaměstnanecká karta⁴⁴.

⁴³ Studium musí být minimálně tříleté.

⁴⁴ Informace vycházející z rozhovoru s respondentkou Barborou (46 let)

Druhou částí této skupiny jsou Slováci, kteří díky členství v EU a jazykové podobnosti mají na českém trhu práce nad všemi cizinci značnou výhodu při hledání zaměstnání. Mnoho firem již v dnešní době nepožadují striktně pouze češtinu, ale povolují již i slovenštinu jako jazyk komunikace.

6.3.1 Příjezd do České republiky

Respondent Abdul (46 let) přicestoval před 29 lety ještě do tehdejší ČSSR ze Sýrie v rámci mezivládní dohody na studentské vízum⁴⁵. První rok strávil výukou češtiny a slovenštiny a poté se přihlásil na medicínu do Bratislavy, kde o šest let později promoval s červeným diplomem. Respondent vypověděl: *„Tak jsem vystudoval medicínu na červený diplom. A pak chirurg, profesor Černý, řekl: Ty zůstaneš tady u mě, nepůjdeš nikam, rovnou zůstaneš v Čechách a budeš dělat chirurgii se mnou. A byl jsem jediný cizinec, co mohl dělat chirurgii. Musel jsem mít tři roky praxe, operovat atd. Potom jsme šli se spolužákem do Londýna, kde jsem byl dva roky. Tam jsem si vyzkoušel chirurgii jinou a pak jsem se vrátil sem.“*

Ganna (42 let) přicestovala do České republiky z Ukrajiny na základě zdejší poptávky po lékařských oborech, zejména v oboru stomatologii. Důvodem výběru ČR byly zejména zkušenosti rodinných příslušníků, kteří pracovali v Praze a kteří jí po příjezdu ze začátku vypomáhali. Ačkoliv v roce 2002 vešla v platnost smlouva mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci⁴⁶, největším problémem pro respondentku byl zdoluhavý proces nostrifikace diplomu a vzdělání. Obdobnou zkušenost má i Vasilij (25 let), který je v České republice 18 měsíců. Respondent vypověděl: *„Já jsem přijel do Čech k obhajování svého diplomu, aprobační zkoušky. Předtím než jsem přijel, musel jsem udělat nostrifikace, což jsem udělal. Pak jsem musel dělat písemné testy a pak jsem mohl přejít k pětiměsíční praxi. Po praxi byla ústní část a ta byla těžká. Dlouho to trvalo, dlouho.“*

James (27 let) se přistěhoval do České republiky z USA za účelem sloučení rodiny. Respondentova manželka je občankou ČR, tudíž James (27 let) právně spadá do kategorie rodinného příslušníka občana EU a má otevřenější přístup na trh práce.

⁴⁵ Mezivládní dohoda z roku 1988 umožnila výměnný pobyt 10 studentům z ČSSR a 10 studentům ze Sýrie v rámci vysokoškolského studia.

⁴⁶ 123/2002 Sb. m. s. – Smlouva o právní pomoci v občanskoprávních věcech. Součástí smlouvy je i vzájemné uznávání listin bez nutnosti jejich dalšího ověřování.

Respondenti Ludvík (31 let) a Petra (29 let) přijeli do Česka za lépe placenou práci, než jakou by vykonávali na Slovensku. Oba přijeli do Prahy bez předchozích vazeb pouze na doporučení přátel, kteří již v hlavním městě žili.

6.3.2 Úřad práce, správní činnosti a integrace na trh práce

Z pohledu platné legislativy jsou respondenti na území České republiky na základě různých pracovních a pobytových povolení. Díky vysokoškolskému vzdělání, které převládá u většiny dotázaných v této skupině, neměli respondenti mnoho přímých zkušeností s Úřadem práce a jeho službami, ale spíše s ministerstvy a nostrifikací vzdělání či s cizineckou policií kvůli povolení k pobytu. Úřad práce pro většinu respondentů sloužil pouze k administrativním záležitostem v souvislosti s udělením patřičného víza.

Abdul (46 let) pobývá v ČR na základě občanství, které získal úspěšným studiem medicíny s červeným diplomem. Ten získal jako jediný z daného ročníku výměnného programu ČSSR a Sýrií. S udělením občanství však následovala i povinná vojenská služba, která následovala neprodleně po udělení občanství. Respondent vypověděl: „*Udělili mi občanství a hned mě vzali jako vojáka do slovenské armády. Byl jsem vlastně jediný syrský voják ve slovenské armádě. Tam jsem byl rok a půl, tehdy v Žilině.*“ Po ukončení základní vojenské služby odcestoval respondent na dva roky do Londýna a po návratu do ČR, jako již platný občan, neměl problémy se sháněním práce díky své praxi na chirurgii a zkušenostem ze zahraničí.

Pro respondentku Gannu (42 let) byla zkušenost s Úřadem práce minimální, pouze musí dokládat v určitých intervalech potvrzení o zaměstnání a doklad o zaplaceném pojištění. Díky vysokoškolskému vzdělání v oboru stomatologie měla otevřený přístup na trh práce. Jediným problémem byla nostrifikace a následné zkoušky, testy, atestace a pohovory, které musela respondentka absolvovat, aby jí bylo její vzdělání uznáno. Češtinu se respondentka dle jejích slov učila intenzivně první měsíc po příjezdu a následně zejména z písniček a rádia. Výhodu v lékařské praxi a jazykové bariéře vidí v tom, že alespoň mezi lékaři se domluvila ze začátku latinskými výrazy. Ganna (42 let) vypověděla: „*Já jsem ještě měla štěstí, že jsem stihla přijet před tou změnou v zákonech. První měsíc jsem se učila česky a pořád poslouchala česká rádia, tam člověk musí jen poslouchat a nevidí toho druhého. Mezitím jsem si tu počkala na nostrifikaci, absolvovala zkoušky a pak jsem si hledala práci tak, že jsem se ptala přímo v ordinacích,*

a nakonec mě jeden doktor vzal. Ted' už když chce zubař přijet, musí se přihlásit na oficiální nabídku volného místa a oni ho musí vzít, a pak vlastně teprve může přijet.“ Toto tvrzení potvrzuje i Vasilij (25 let), který ještě před příjezdem do České republiky musel hledat na oficiálních stránkách Úřadu práce volné pracovní pozice zubařů, o které se mohly ucházet i cizí národnosti. Až po nalezení volné pozice se mohl teprve připravovat na příjezd do ČR. Během hledání práce se respondent učil sám česky pomocí učebnic, filmů a poslechu. Respondent vypověděl: *„Na těch stránkách úřadu práce jsem hledal volné místo zubaře, všechno tam bylo v češtině. Věděl jsem, že chci do Česka, tak jsem se přece musel naučit česky ještě, než sem přijdu ne? Přece bych nepřijel a mluvil tu ukrajinsky, to by mi nikdo nerozuměl, ani pacienti.*“ Následně Vasilij (25 let) zažádal o Zaměstnaneckou kartu, která mu byla neprodleně přidělena.

Problematiku nostrifikace lékařského vzdělání a hledání práce ještě v zemi původu imigranta potvrzuje i respondentka Barbora (46 let). Podle nově platné legislativy musí zájemci o výkon lékařského povolání nejprve najít volné pracovní místo přes webový portál ÚP, nebo přímou nabídku od zaměstnavatele, a teprve poté mohou přicestovat do ČR. Zde následuje proces nostrifikace, písemných testů, ústních zkoušek a praxe. Respondentka vypověděla: *„Jsme si vědomi zdlouhavého procesu ověřování diplomů a testování cizinců, ale tohle spadá pod jurisdikci MŠMT a MV ČR. Nejdříve se najde obor, který daný žadatel studoval a najde se k němu ekvivalentní obor tady v Česku a pak se ta univerzita vyjádří, zda studijní plán a obsah odpovídá našim standardům. Pak se to pošle zpátky na ministerstvo, tam se to musí prověřit a pak teprve zpátky k nám.*“ ČR má velmi omezený seznam států, se kterými uzavřela dohodu o vzájemném uznávání listin bez nutnosti jejich dalšího prověřování⁴⁷. Zároveň respondentka potvrzuje složitost ověření lékařského vzdělání s náležitými atestacemi: *„Zubaři to mají jednodušší, těm se potvrzuje jen ta zubařina, ale všeobecní lékaři, třeba i zkušení odborníci, co mají atestace již ve specializovaných oborech, ti to mají horší. Těm se neprověřuje jen diplom, ale zároveň musí skládat testy a ústní zkoušky jak ze všeobecné medicíny, tak z jednotlivých atestací, které mají, za předpokladu, že chtějí daný obor vykonávat i tady u nás.*“ Ze statistik ČSÚ vyplývá, že v současné době pracuje v ČR kolem 2 700 lékařů cizinců, z nichž bezmála 2 000 lékařů pochází ze Slovenska, necelých 300 z Ukrajiny a 150 z Ruska. Při současné absenci zhruba 1 000 lékařů a celkově složitému systému jejich následného vzdělávání, jsou kvalifikovaní cizinci možnou záchranou pro české zdravotní prostředí (iDnes, 31. 3. 2016). K problematice nostrifikace lékařského vzdělání se vyjádřila i Andrea (29 let): *„Je zvláštní, že*

⁴⁷ Dvoustranné smlouvy má ČR uzavřeny s Polskem, Německem, Slovenskem, Slovinskem, Maďarskem a Čínskou lidově demokratickou republikou.

v současné době tady chybí tolik doktorů a když přijede kvalifikovaný lékař, musí být proces tak zdlouhavý, než mu udělí povolení. A to jsou ty šťastnější případy. Máme tu klienta, který je chirurg s praxí 15 let, prokazatelné zkušenosti, ale na diplomu má razítko z irácké univerzity, což pro ministerstvo asi není dost dobré, a klient pracuje jako pomocná síla v kuchyni.“ Zároveň potvrzuje, že takový případ není ojedinělý, kdy státní správa odmítla uznat lékařské vzdělání klientovi s prokazatelnou praxí a zkušenostmi.

Respondenti Ludvík (31 let) a Petra (29 let) prošli jako jediní respondenti z této skupiny plným procesem na Úřadu práce. Jejich zkušenosti s úřady jsou rozdílné. Zatímco Ludvík (31 let) nezaznamenal za celý proces integrace vážnější problém, Petra (29 let) vypověděla: *„Přijela jsem tady za Ludvíkem rok po tom, co se nastěhoval do Prahy, věděla jsem, že asi hned nedostanu tu nejlépe placenou práci, chtěla jsem si práci najít sama pomocí internetu, ale musela jsem se nahlásit na úřady. Tam vše proběhlo docela dobře, ale žádala jsem nedávno o trvalý pobyt, jelikož jsem tady oficiálně již přes 5 let, ale mají s tím problém. Důvodem prý je, že jsem neměla pětiletou nebo na sebe navazující pracovní smlouvu v délce trvání pět let, a že tím pádem nemůžu prokázat nepřetržitý pobyt. Přitom mezi zaměstnáním mám pouze dva měsíce mezeru.“* Ludvík (31 let) potvrzuje verzi Petry (29 let): *„Já jsem to měl úplně stejně, taky jsem nebyl u jednoho zaměstnavatele celou dobu, ale trvalý pobyt mi po pěti letech dali bez problému.“* Na problematiku udělování trvalého pobytu slovenským občanům vypověděla respondentka Andrea (29 let): *„Jsou takové případy, ale je to ojedinělé. Často to bývá o náladě těch lidí. Máme zkušenosti, že pokud tato situace nastane, je většinou problém v daném úředníkovi a s tím nic nenaděláte. Radíme proto klientům, aby se odvolali nebo zažádali o změnu úřední osoby. Když ani to nepomáhá, potom se do toho vložíme právně.“*

Pro respondenta Jamese (27 let) byl kontakt s Úřadem práce pouze minimální, díky kontraktu od nadnárodní firmy v oblasti IT, který uzavřel ještě před vstupem do České republiky. Úřad práce navštívil pouze v souvislosti s udělením Modré karty, která mu díky jeho odbornosti v oblasti informačních technologií a vývojarství ICT softwarů byla vydána bez problémů. Vzhledem k mezinárodnímu prostředí ve firmě se ani respondent nemusel učit český jazyk, jelikož veškerá vnitropodniková komunikace probíhá v angličtině. Sám James (27 let) však přiznává, že český systém pro udělení pracovního povolení byl v jeho případě, vysokoškolsky vzdělaného odborníka, nadmíru rychlý. Respondent vypověděl: *„Byl jsem překvapený, jak to šlo rychle, tohle by se u nás (v USA – pozn. autorky) nestalo. Smutné jsou případy, které slyším od svých kolegů převážně z východu, kdy měli problém s vydáním Modré karty kvůli neuznání diplomu z jejich univerzit. Dvojitý metr, který tady v ČR vidím každý den je*

špatný, zvláště v oblasti původu člověka nebo jeho rasy.“ Respondentka Anna (25 let) potvrzuje Jamesovu (27 let) výpověď o dvojím metru. V oblasti uznávání vzdělání má zkušenosti se svoji současnou klientkou, které úřady neuznaly ani vysokoškolské vzdělání v oblasti ekonomiky a informatiky z afghánské univerzity a ani maturitu.

6.3.3 Neziskové organizace

Podle Andrei (29 let) je skupina č. 3 statisticky nejmenším uživatelem nabízených služeb Poradny pro integraci co do počtu žádostí o pomoc. Nejčastěji se jedná právě o pomoc s nostrifikací vzdělání převážně imigrantů z východních zemí. Slováci služby Poradny využívají dle respondentky jen ve výjimečných případech, protože slovenské vzdělání je na základě mezinárodní smlouvy ČR a Slovenska uznáváno všemi úřady na stejné úrovni jako vzdělání české. Slováci se proto obracejí na Poradnu pro integraci převážně kvůli právní pomoci s udělením trvalého pobytu či občanství. Hlavním problémem této skupiny je právě nostrifikace vzdělání. Respondentka vypověděla: *„Chápu, že není možné uznat všechno hned, chápu, že třeba právo nelze uznat, jelikož je to vždy právo dané země, chápu i že u lékařských oborů je nutné být pečlivý a řádně prověřit. Co ale nechápu je, proč nelze uznat vzdělání někomu, kdo má prokazatelně 15 let praxi v chirurgii, operoval a je v daném oboru odborníkem. Nebo proč je problém uznat někomu ICT vzdělání, které je plošně celosvětově téměř stejné a razítko z cizí země degraduje těch x let, které daný migrant vystudoval.“* Respondentka Anna (25 let) sdílí stejný názor v uznávání vzdělání, ale sama přiznává, že nemá dostatek zkušeností s tímto druhem klientů, proto nemůže své zkušenosti a názory generalizovat na všechny případy.

6.3.4 Hlavní nedostatky

Ačkoliv se pro Skupinu č. 3 zdá být legislativní cesta na trh práce nejjednodušší přes Modrou kartu (ze všech zkoumaných skupin), tak z výzkumu vyplynul zásadní nedostatek, který často zbrzdí proces integrace více, než by bylo zapotřebí. Jedná se o nostrifikaci vzdělání imigrantů. Pokud daný žadatel není občanem zemí, se kterými má ČR vzájemné smlouvy, může proces trvat i několik měsíců. To se týká především žadatelů s lékařským vzděláním, u kterých je povinnost absolvovat praxi, písemné testy, ústní zkoušky a aprobační zkoušky. U stomatologů je praxe pouze pět měsíců, ale u odborníků v medicíně, například u chirurgů, je systém nostrifikace a udělení povolení k provozování činnosti mnohem zdlouhavější. Nejen, že musí složit aprobační zkoušky z medicíny, ale zároveň složit opět oborové atestační zkoušky.

Do doby, než složí všechny potřebné zkoušky, nedostane povolení od České lékařské komory k provozování činnosti lékaře. Je samozřejmé, že v tomto druhu povolání je třeba řádně prověřit znalosti a zkušenosti žadatelů, ale v současné době, kdy v České republice chybí na tisíce lékařů, mohou být zdlouhavé procesy ztrátou pro zdravotnictví i veřejnost. Zdlouhavý proces nostrifikace vzdělání neplatí pouze pro lékařské obory, ale platí i plošně na většinu oborů, které ze zkušenosti respondentek z neziskového sektoru vystudují imigranti z východních zemí.

7 Souhrn a koncept návrhu opatření

S růstem ekonomiky je vždy spojena i zvýšená migrace. V současné situaci, kdy se Česká republika dostává mezi špičkové ekonomiky EU, je na území nejvíce cizinců od vzniku samostatné ČR, tj. okolo půl milionu osob (legálně registrovaných). Problematika integrace cizinců vzrůstá i se současnou situací zvýšené migrace ze zemí Blízkého východu, Afriky a Balkánského poloostrova. Meziročně počet žadatelů o azyl sice poklesl, ale vzhledem k plánovaným kvótám přerozdělení uprchlíků z EU lze předpokládat v blízké budoucnosti vyšší počet uprchlíků, než na který je Česká republika zvyklá. Zároveň s prognózami dalšího růstu ekonomiky se lze domnívat, že se i v blízké budoucnosti zvýší počet žádostí o pracovní povolení, žádostí o dočasný, dlouhodobý či trvalý pobyt. Proto je třeba včas identifikovat nedostatky systému, který momentálně ve státní správě funguje, a udělat patřičná nápravná opatření.

Z výsledku provedeného kvalitativního výzkumu je patrná jasná diverzita od „mělo by být“ a „ve skutečnosti je“. Legislativa a představy vládních orgánů o ideálním průběhu integrace imigrantů na trhu práce se v mnohých ohledech liší od skutečné situace. Návrhy opatření byly sestaveny na základě nedostatků zjištěných při výzkumu.

Absence finančních prostředků

Finance ze strany státní sféry chyběly, chybí a nejspíše také chybět budou. Nelze proto navrhnout zvýšení dotací na SIP či jiné programy podporující integraci na trh práce v České republice. Řešení lze nalézt v efektivnějším a frekventovanějším čerpání strukturálních fondů z Evropské unie, které byly vypsány v důsledku aktuální vysoké migraci do zemí Unie. V čerpání evropských fondů patří ČR, ve srovnání s ostatními zeměmi střední a východní Evropy, k menším příjemcům dotací⁴⁸. Řádné vyškolení odborníků a následné vypisování dotací by mohlo přinést do integračních programů potřebné finance, jejichž nedostatek přinutil neziskové organizace odstoupit od spolupráce na SIP.

Problémům vzniklým s nedostatkem tlumočnicků a překladatelů a jejich následným honorářem by mohl pomoci vyřešit program podporující vyškolení tlumočnicků z imigrantů samotných. V současné době jsou cizincům nabízeny zdarma intenzivní kurzy češtiny v rozsahu 400 hodin, na které by mohl v rámci programu pro zájemce navázat pokračující kurz.

⁴⁸ Informace získaná během stáže v Evropském parlamentu.

Ten by se zaměřil na prohloubení znalostí a praxe v českém jazyce. S úspěšnými absolventy by pak mohla být v budoucnu navázána spolupráce v oblasti tlumočení a překládání v programu SIP či jiných projektech zaměřených na pomoc při integraci imigrantům.

Spolupráce menších obcí na integraci

Integrace cizinců ve velkých městech má ze zkušenosti odborníků za následek vytváření komunit a nižší míru integrace do společnosti, potažmo i těžší integraci na trh práce. V případě přesídlení barmských uprchlíků, které probíhalo v České republice mezi lety 2008 a 2012, postupovala státní správa z hlediska integrace efektivně. Navázala spolupráci s menšími obcemi, do kterých se rozdělili jednotliví uprchlíci se svými rodinami a jejich integraci spravovaly místní organizace a lokální úřady. Ze zkušenosti respondentky Far (37 let) menší město velmi pomohlo při začlenění do společnosti i při nalezení pracovního uplatnění.

Velká města poskytují svým obyvatelům značnou anonymitu, která v menších obcích není. Účelná integrace na trh práce souvisí hlavně s ochotou imigranta přizpůsobit se místním legislativním podmínkám. Menší obce častokrát pomohou k lepšímu začlenění do společnosti i na trh práce. Nutnost naučit se český jazyk, který je mnohokrát klíčový k lepšímu postavení na trhu práce, je v menších městech mnohonásobně vyšší než ve velkoměstech, kde přítomnost velkých komunit zpravidla snižuje rychlost a efektivitu učení jazyka.

Pracovní agentury

Současná situace, kdy na trhu práce chybí na 140 000 pracovníků, z velké části nekvalifikované pracovní síly (MPSV, 2017), nahrává činností pracovních agentur operujících převážně ve východní Evropě a Asii. Tyto agentury slibují žadateli za poplatek zajištění práce, potřebných víz a v některých případech i pomoc s ubytováním. Z výpovědí respondentů se u většiny jedná o pracovní agentury zaměřující se na stavební práce, úklidové služby, pracovní pozice v továrnách na pásové výrobě a jiné pozice, které nezaměstnaní čeští občané nechtějí nebo nemohou vykonávat. Pro zaměstnavatele je výhodné využít služeb pracovních agentur z důvodu nedostatku lidských zdrojů. Další výhodou v pracovnících z východu jsou jejich mzdové náklady, které jsou v porovnání s českými občany nižší. Zároveň je třeba si uvědomit, že mnoho pracovních agentur si strhává své provize z již tak nižších mezd. Agentury, dle výpovědí, mnohdy nedodrží podmínky smlouvy a nevydají pracovníkům řádné

pracovní povolení, čímž dostávají cizince do nelegálního postavení na trhu práce v České republice, potažmo i v pobytu.

Současná legislativa upravující podmínky agenturního zaměstnávání byla novelizována k roku 2008⁴⁹ a zasáhla z velké části i agenturní zaměstnávání firem sídlících v ČR nebo i zahraničních firem operujících na českém trhu práce. Novelizace se týkala zejména zákazu zprostředkování Zelených (dnes již Zaměstnaneckých) karet agenturami pro cizince, jelikož smyslem zaměstnaneckých karet není podpora dočasného zaměstnávání, ale zejména snaha získat pro český trh práce kvalifikovanou pracovní sílu ze zahraničí, která by měla zájem se na našem území usadit. Proto pracovní agentury nesmí zaměstnávat cizince, kteří pobývají v ČR na základě zaměstnanecké karty. Nařízení vlády č. 64/2009 Sb., o stanovení druhu prací, které agentura práce nemůže u cizince zprostředkovávat, se odvíjí zejména od situace na trhu práce, kde pracovní pozice, které lze obsadit českými občany, nemohou být dostupné pro zprostředkovatelské agentury. Naopak pracovní pozice, které jsou dlouhodobě těžko obsaditelné, mohou být nabízeny cizincům⁵⁰.

Vzhledem k současné legislativě, je většina pracovních pozic nabízených agenturami v souladu se zákonem. Pracovní agentury však nesmí za zprostředkování práce, dle výše zmíněného zákona, vybírat jakékoliv poplatky od žadatelů, a ani si jakkoliv finančně podmiňovat ukončení spolupráce s pracovníkem. Tyto situace patří dle výpovědí respondentů mezi nejčastější problémy smluv s agenturami práce v zahraničí. Je třeba proto zintenzivnit kontroly nekalých praktik pracovních agentur na našem území a zamezit nelegálním podmínkám smluv, jež agentury s cizinci uzavírají. Byť je agentura se sídlem v zahraničí, legislativa by měla platit plošně na všechny osoby pracující na území České republiky, a to je třeba v zákoně ošetřit.

⁴⁹ Zákon č. 479/2008 Sb.

⁵⁰ Pozice, které mohou být pracovními agenturami nabízeny: Technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech, Techničtí pracovníci v oblasti biologie, zdravotničtí a zemědělství pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech, s výjimkou lidových léčitelů, Zedníci, kameníci, omítkáři, Tesaři a truhláři, Stavební montážníci, Instalatéři, potrubáři, stavební zámečníci, klempíři, Stavební a provozní elektrikáři, Svářeči, řezači plamenem a páječi, Nástrojáři, kovodeláři, kovodělníci, zámečníci, Seřizovači a obsluha obráběcích strojů, Mechanici a opraváři motorových vozidel, Elektromechanici, opraváři elektronických zařízení, Zpracovatelé masa, ryb včetně uzenářů, Umělečtí truhláři, řezbáři a výrobci výrobků ze dřeva, Švadleny, vyšivači, Obsluha obráběcích strojů, Obsluha šicích a vyšivacích strojů, Montážní dělníci montující mechanická zařízení, Řidiči autobusů, trolejbusů a tramvají, Řidiči nákladních automobilů a tahačů

Nostrifikace vzdělání

Nostrifikace vzdělání je uváděna respondenty jako největší překážka ke vstupu a integraci na trh práce. Jedná se zejména o lékařská povolání, kdy konečné slovo má Ministerstvo zdravotnictví, které vydává povolení k provozování činnosti lékaře. MZV ČR má své standardy, které musí všichni žadatelé splnit, avšak z pohledu respondentů z neziskových organizací jsou procesy uznávání v některých případech velmi zdlouhavé. Podle zákona č. 95/2004 Sb. o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, je lhůta na vydání rozhodnutí Ministerstvem zdravotnictví 240 dní. V případě atestovaných odborníků je třeba ještě ověření a testování jejich odborné způsobilosti, kterou se chtějí v České republice zabývat. Lhůta na vyjádření je nadstandardně dlouhá, zkrácení lhůty a její dodržování by výrazně urychlily nástup odborníků, kterých se momentálně v ČR nedostává, a zdravotnictví by rychleji doplnilo nedostatky, které v posledních měsících nutí zavírat oddělení nemocnic z personálních důvodů.

Česká xenofobie

Neprofesionální přístup, zaujatost, stereotypizace, diskriminace a mnoho podobných stížností zaznívaly ze stran migrantů napříč všemi zkoumanými skupinami. Jednalo se především o přístup úředních osob k respondentům, kdy v mnohých případech pouze na základě národnosti k nim úředník přistupoval neprofesionálně. Tento jev se v Česku vyskytuje napříč celou společností a je možné ho vidět nejen na úřadech a mezi lidmi, ale i v médiích a politice (Lidové noviny, 19. 3. 2017). Nelze tady podat návrh řešení v podobě proškolení obyvatelstva, ani návrh na postihy při diskriminaci žadatelů. Lze maximálně apelovat na nejvyšší státní představitele, aby přestali kolem sebe šířit zmatečné xenofobní názory, které si média s oblibou přibarví a předkládají bedlivě naslouchajícímu národu.

8 Závěr

Cílem diplomové práce bylo identifikovat současný stav integrace cizinců na území České republiky, popsat integrační politiku, její vznik, vývoj a problémy a zapojení úřadů státní správy do procesu integrace imigrantů na trhu práce, a na základě zjištěných faktů podat návrh opatření vedoucích ke zlepšení integračního procesu imigrantů na trhu práce. Teoretická část práce se soustředila především na legislativní aspekty integrace, dále na postupy, procesy a instituce, kterými musí cizinec projít při integračním procesu.

Druhá část práce byla věnována vlastnímu výzkumu, založenému na kvalitativním šetření, které probíhalo formou rozhovorů s respondenty z řad imigrantů pobývajících na území České republiky. Informace byly získány také od představitelů státních institucí a neziskových organizací, které společně s obsahovou analýzou dokumentů, legislativních norem a internetových článků pomohly k podchycení širšího kontextu zkoumané problematiky.

Respondenti byli v rámci lepší interpretace výsledků výzkumu rozděleni do tří skupin, podle přístupu na český trh práce. První skupinou byli žadatelé o mezinárodní ochranu či držitelé udělené mezinárodní ochrany. Z výzkumu první skupiny vyplynula absence finančních prostředků na prozatím nižší počet žadatelů o azyl (porovnáme-li to se situací, která nastane po přijetí z povinných kvót přerozdělení uprchlíků od EU) a distance státu od navýšení rozpočtu pro integraci. To mělo za následek ukončení spolupráce s největším provozovatelem SIP v neziskovém sektoru, a to s Charitou ČR. Dalším zjištěním byla celkově neefektivní integrace imigrantů do velkých měst, což s sebou nese za následek tvorbu uzavřených komunit, distanci od majoritní společnosti a nižší míru integrace. Jako celkem úspěšný se ukázal projekt přesídlení barmských uprchlíků, který byl založen na integraci Barmánců do menších měst, kde se prokazatelně rychleji integrovali na trh práce, ale i do společnosti celkově. Proto je v konceptu návrhu opatření navržena spolupráce s menšími obcemi na integraci imigrantů.

Druhou výzkumnou skupinou byli ekonomičtí migranti, kteří přicestovali do České republiky převážně ze zemí bývalého východního bloku za lepší práci a převážně za účelem sloučení rodiny. Respondenti se nejčastěji setkávali se stereotypizací ze stran úředníků ze státní správy ohledně nabídky pracovních pozic s nízkou kvalifikací. Závažnějším zjištěným problémem však je činnost pracovních agentur operujících na území České republiky. Z výpovědi Alexandra (28 let) je patrné, že tyto agentury nejenom že porušují platnou legislativu vybíráním poplatků za zprostředkování zaměstnání, ale také si podmiňují ukončení pracovní smlouvy finančními sankcemi, čímž dané pracovníky nutí setrvat v pracovním

poměru. České zákony tuto problematiku ošetřují přísně a v souladu se zájmy českých občanů na trhu práce, ale zároveň se legislativa týká pouze českých firem. Otázkou zůstává, zdali by byla právně možná úprava působnosti legislativy i pro zahraniční firmy operující na českém trhu práce, které by měly stejná práva a povinnosti v uzavírání smluv, jako mají české pracovní agentury. V současnosti platí pro zahraniční agentury, stejně jako pro české, pouze omezení v oblasti nabízených pracovních pozic pro cizince. Zároveň je třeba zajistit více důslednějších kontrol pracovní agentur.

Třetí zkoumanou skupinou byli cizinci se snazším přístupem na trh práce. Jednalo se o vysokoškolsky vzdělané respondenty a občany Slovenska, kteří měli výhodu v podobě ztráty jazykové bariéry. Z výpovědí části respondentů vyplynulo, že největším problémem této skupiny je nostrifikace vzdělání u občanů ze třetích zemí, která je často velmi zdlouhavá a náročná, zejména u lékařských oborů. MZ ČR má lhůtu na vyjádření k nostrifikaci vzdělání žadatele 240 dní. Návrhem na zlepšení stávající situace je zkrácení lhůty a její dodržování, což by výrazně urychlilo nástup lékařských odborníků, kterých se momentálně v ČR akutně nedostává.

Problém zaznívající napříč všemi skupinami byl neprofesionální přístup ze strany úředníků, který se zejména u skupiny č. 1 a 2 projevuje diskriminací při registraci na úřadu práce. Stereotypizace a xenofobie jsou celospolečenské jevy, které se za poslední dobu v České republice, díky zvýšené migraci, prohlubují, a to zejména díky médiím a politice. Názorové přesvědčení části obyvatelstva nelze perzekuovat či přeškolit. Lze pouze apelovat na větší míru profesionality ze stran politiků a médií, aby nešířili záměrně klamavé informace, které míru xenofobie v občanech vyvolávají.

9 Seznam grafů a tabulek

Seznam grafů

Graf č. 1: Vývoj počtu žadatelů o azyl v EU 01/2013–12/2016

Graf č. 2: Národnostní složení žadatelů o azyl v EU v roce 2015

Graf č. 3: Migrační saldo českých zemí 1920-1989

Graf č. 4: Počty žadatelů o azyl v ČR v letech 2013–2016

Graf č. 5: Vývoj počtu cizinců podle typu pobytu v letech 1993-2015 (v tis.)

Graf č. 6: Možné typy pobytů cizinců na území ČR

Graf č. 7: Národnostní složení cizinců v ČR

Graf č. 8: Vývoj nelegální migrace cizinců v ČR

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Seznam respondentů Skupiny č. 1

Tabulka č. 2: Seznam respondentů Skupiny č. 2

Tabulka č. 3: Seznam respondentů Skupiny č. 3

Tabulka č. 4: Seznam respondentů z řad odborníků a neziskových organizací

10 Seznam použité literatury

BARŠOVÁ, Andrea a Pavel BARŠA. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005. ISBN 80-210-3875-6

DRBOHLAV, Dušan (ed.). *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: (Česko v evropském kontextu)*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3.

DRBOHLAV, Dušan a Zdeněk UHEREK. *Reflexe migračních teorií: Geografie - Sborník České geografické společnosti*. 112, č. 2. 2007.

DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-039-1.

MASSEY, Douglas S. *Worlds in motion: understanding international migration at the end of the millennium*. New York: Clarendon Press, 2005. ISBN 0199282765.

POŘÍZKOVÁ, Hana. *Analýza zahraniční zaměstnanosti v České republice: postavení cizinců na trhu práce a podmínky jejich ekonomické integrace*. Praha: VÚPSV, 2008. ISBN 978-80-87007-83-9.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, Robert TRBOLA a Ondřej HOFÍREK. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-023-0.

TOMEŠ, Igor. *Sociální správa: úvod do teorie a praxe*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-483-0.

TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: VÚPSV, 2010. ISBN 978-80-7416-067-7.

Internetové zdroje

BÁČOVÁ, Petra. Česká ekonomika rostla rychleji než EU. *Český statistický úřad* [online]. 2016 [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-ekonomika-rostla-rychleji-nez-eu>

BOUŠKOVÁ, Petra. *Pracovní migrace cizinců v České republice v 70. až 90. letech* [online]. Praha: MPSV, 2005 [cit. 2016-09-22]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/azyl/integrace2/nks01/prispevek4.pdf>

GARSON, Jean-Piere a Anaïs LOIZILLON. Changes and Challenges Europe and Migration from 1950 to Present. *OECD* [online]. Brusel, 2003 [cit. 2016-06-10]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/migration/mig/15516948.pdf>

HOFÍREK, Ondřej a Michal NEKORJAK. Neregulární práce imigrantů v České republice. *Migrace online* [online]. 2008, , 1-17 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/neregulerni-prace-imigrantu-v-ceske-republice>

HORÁK, Jan. Nenávist zamořuje Česko, neživte xenofobii, vyzvali zástupci menšin politiky. *Lidové noviny* [online]. 2017 [cit. 2017-03-29]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/komise-vyzvala-politiky-k-toleranci-dvi-/zpravy-domov.aspx?c=A170316_154606_In_domov_jho

CHYTIL, Daniel. Počty udělených státních občanství v ČR. *Statistika a my: Český statistický úřad* [online]. 2016, **2016(02)** [cit. 2016-11-25]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2016/02/pocty-udelenych-statnich-obcanstvi-v-cr/>

Jak pomáhá Evropská unie obětem konfliktu v Sýrii. *Evropský parlament* [online]. 2016 [cit. 2016-11-23]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/cs/news-room/20130719STO17431/jak-pom%C3%A1h%C3%A1-evropsk%C3%A1-unie-ob%C4%9Btem-konfliktu-v-s%C3%BDrii>

JUCHNO, Piotr a Alexandros BITOULAS. Asylum in the EU Member States: Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015. *Eurostat* [online]. 2016, **2016(44)** [cit. 2016-11-07]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>

KRCHOVÁ, Andrea a Hana VÍZNEROVÁ. Příležitosti a bariéry integrace azylantů a azylantek do české společnosti z pohledu žen a mužů. *Migrace online* [online]. 2008 [cit. 2017-03-05]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/prilezitosti-a-bariery-integrace-azylantu-a-azylantek-do-ceske-spolecnosti-z-pohledu-zen-a-muzu>

KUBÁTOVÁ, Eliška a Lucie BEDNÁROVÁ. Uprchlíci, nebo ekonomičtí migranti? Je třeba to rozlišovat, tvrdí politici EU. *Euractiv* [online]. 2015 [cit. 2016-11-23]. Dostupné z: <http://euractiv.cz/clanky/vnitro-a-spravedlnost/uprchlici-nebo-ekonomicti-migranti-je-treba-to-rozlisovat-tvrdi-politici-eu-012900/>

Lékaři tlačí kvůli podstavu na vládu. Nervozita roste, přitakává opozice. *IDnes* [online]. [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zdravotnictvi-nemocnice-nedostatek-lekaru-komora-fwc-/domaci.aspx?c=A160331_062027_domaci_ane

MACHAIDZE, Natela. Modrá karta pro cizince. *Informace pro cizince žijící v České republice* [online]. 2016 [cit. 2017-02-10]. Dostupné z: <http://infocizinci.cz/cr/modra-karta-pro-cizince/>

MACHAIDZE, Natela. Přechodný pobyt pro cizince v ČR. *Informace pro cizince žijící v České republice* [online]. 2016 [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://infocizinci.cz/cr/prechodny-pobyt-pro-cizince-v-cr/>

MACHAIDZE, Natela. Trvalý pobyt pro cizince v ČR. *Informace pro cizince žijící v České republice* [online]. 2016 [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://infocizinci.cz/trvaly-pobyt/trvaly-pobyt/>

MACHOTKOVÁ, Šárka. Vstup ČR do Schengenu. In: *Euroskop* [online]. Praha, 2008 [cit. 2016-09-22]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8750/sekce/vstup-cr-do-schengenu/?ulozit=1>

Migrační a azylová politika ČR. In: *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. Praha: Obor azylové a migrační politiky, 2014 [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx>

O zakázku za 520 milionů na integraci cizinců nemá nikdo zájem. *ČTK* [online]. Praha, 2016 [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/o-zakazku-za-520-milionu-na-integraci-cizincu-nema-nikdo-zajem/1431430>

Občané třetích zemí. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. Praha, 2016 [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi.aspx>

Obecné vízové informace. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2016 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/obecne_vizove_informace/index.html

Růst HDP o 2,6 % potvrdil dobrou kondici české ekonomiky. *ČTK* [online]. 2016 [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/rust-hdp-o-2-6-potvrdil-dobrou-kondici-ceske-ekonomiky/1388295>

Schengen - Aktuální stav. *Euroskop* [online]. 2016 [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/742/sekce/aktualni-stav/>

Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra. *SUZ* [online]. [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: <http://www.suz.cz/o-nas/o-nas/>

Státní integrační program - SIP 2016. *Charita ČR* [online]. Praha, 2016 [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://migrace.charita.cz/statni-integracni-program-2016/>

Sýrie a Irák: "Pouhá slova na pomoc těmto lidem v regionu nestačí". *Evropský parlament* [online]. 2016 [cit. 2016-11-23]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/cs/news-room/20150211STO22806/s%C3%BDrie-a-ir%C3%A1k-pouh%C3%A1-slova-na-pomoc-lidem-v-tomto-regionu-nesta%C4%8D%C3%AD>.

Terminologický slovník. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2016 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

Uprchlíci se v Česku integrují úspěšně, klíčová je podpora obcí. *Člověk v tísni* [online]. Praha, 2016 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/cs/clanky/uprchlici-se-v-cesku-integruji-uspesne-klicova-je-podpora-obci?src=427>

Zaměstnávání cizinců. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/jhm/zamestnavani_cizincu

Zařízení pro zajištění cizinců. *Veřejný ochránce práv ombudsman* [online]. 2016 [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/zarizeni-pro-zajisteni-cizincu/>

Žadatelé o mezinárodní ochranu. *Sdružení pro integraci a migraci* [online]. Praha, 2015 [cit. 2017-02-07]. Dostupné z: <http://www.migrace.com/cs/poradna/informace-pro-cizince/zadatele-o-mezinarodni-ochranu>

Legislativní zdroje

Lisabonská smlouva o Evropské unii. In: . EUR-lex, 2015. Dostupné také z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=URISERV%3Aai0033>

Maastrichtská smlouva o Evropské unii. In: . EUR-lex, 1993. Dostupné také z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=URISERV:xy0026>

Nářízení Evropského Parlamentu A Rady (ES) č. 810/2009 ze dne 13. července 2009 o kodexu Společenství o vízech. In: . Úřední věstník Evropské unie, 2009, ročník 2009, číslo 243.

Nářízení Rady (ES) č. 539/2001 v platném znění. In: . EUR-lex, 2001. Dostupné také z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=URISERV:jl0031>

Strategie migrační politiky České republiky. In: . Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2015.

Používané zkratky

ČR – Česká republika

EHP – Evropský hospodářský prostor

ES – Evropské společenství

EU – Evropská unie

MPSV ČR – Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

MV ČR – Ministerstvo vnitra České republiky

MZV ČR – Ministerstvo zahraničních věcí České republiky

MZ ČR – Ministerstvo zdravotnictví České republiky

OAMP – Odbor migrační a azylové politiky

OPC – Oddělení pobytu cizinců

ÚP – Úřad práce

SIP – Státní integrační program